

Univerzita Karlova v Praze

1. lékařská fakulta

Studijní program: Specializace ve zdravotnictví

Studijní obor: Adiktologie

Žaneta Majerová

Závislostní chování na internetu v souvislosti s rodinným prostředím u žáků
7. - 9. tříd základních škol ve městě Příbram

*Addictive behavior on the Internet in relation to family environment in students
of 7th - 9th grades of primary schools in Pribram*

Bakalářská práce

Vedoucí závěrečné práce: Mgr. Jaroslav Vacek

Praha, 2018

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a že jsem řádně uvedla a citovala všechny použité prameny a literaturu. Současně prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s trvalým uložením elektronické verze mé bakalářské práce v databázi systému meziuniverzitního projektu Theses. cz za účelem soustavné kontroly podobnosti kvalifikačních prací.

V Praze, dne 18. 7. 2018

.....

Žaneta Majerová

Identifikační záznam:

MAJEROVÁ, Žaneta. Závislostní chování na internetu v souvislosti s rodinným prostředím u žáků 7. - 9. tříd základních škol ve městě Příbram. [*Addictive behavior on the Internet in relation to family environment in students of 7th-9th grades of primary schools in Příbram*]. Příbram, 2018. 51 stran, 8 tabulek, 7 grafů. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika Adiktologie 1. LF UK a VFN. Vedoucí závěrečné práce Vacek, Jaroslav.

Poděkování:

Ráda bych zde poděkovala Mgr. Jaroslavu Vackovi za čas, který mi věnoval, vstřícný přístup, který měl, a rady, které mi poskytl.

Děkuji ředitelům a ředitelkám základních škol za jejich ochotu být součástí výzkumu a žákům za vyplnění dotazníků.

V neposlední řadě děkuji své rodině za projevenou podporu.

Abstrakt

Východiska: Internet se stal běžnou součástí našeho každodenního života. Jeho používání s sebou kromě mnoha nesporných výhod přináší i jistá rizika – závislostní chování je jedním z nich. Není proto překvapující, že se touto problematikou zabývají mnohé výzkumy, několik zahraničních studií zkoumalo souvislosti mezi tímto fenoménem a vybranými faktory rodinného prostředí, v České republice jsem ovšem žádný takto specificky zaměřený výzkum nezaznamenala.

Cíle: Cílem teoretické části této práce je přinést informace o závislostním chování na internetu, rodině a její roli v životě jedince tak, aby následně mohly být představeny již provedené výzkumy, které se zabývaly vybranými faktory rodinného prostředí v souvislosti se závislostním chováním na internetu.

Praktická část obsahuje vlastní výzkum, jehož cílem je zjištění míry prevalence závislostního chování na internetu a zkoumání souvislostí mezi tímto fenoménem a pohlavím respondentů, rozvodem rodičů, vzděláním rodičů a typem rodiny.

Metody: Cíle teoretické části této bakalářské práce byly dosaženy za pomoci prostudování vybrané literatury, otázky praktické části byly zodpovězeny na základě vyhodnocení kompilovaných dotazníků. Dotazníky obsahovaly otázky zaměřené na sociodemografické údaje, rodinné prostředí (Škála rodinného prostředí), závislostní chování na internetu (10 otázek od Šmahela a Blinky) a na zkušenosti s návykovými látkami (vybrané otázky z Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách). Výzkumný soubor tvořilo 254 žáků 7. - 9. tříd ze 4 vybraných základních škol ve městě Příbram.

Výsledky: Byla určena míra prevalence závislostního chování na internetu, která ve výzkumném vzorku činila 11,0 % (5,1 % potencionálně závislých a 5,9 % závislostním chováním na internetu ohrožených jedinců), z toho se v 82,1 % případů jednalo o chlapce. Dále byly klasifikovány 3 nejčastěji se vyskytující typy rodin u potencionálně závislých / ohrožených respondentů: rodina orientovaná na nezávislost, na vzájemnou podporu a na konflikt. Spolu s tím bylo zjištěno, že tyto rodiny vykazovaly nízkou úroveň kontroly, soudržnosti a expresivity.

Doporučení: V prevenci ani léčbě by neměla být opomíjena rodina, jakožto jeden z faktorů souvisejících s prevalencí závislostního chování na internetu u dětí.

Klíčová slova: závislostní chování, internet, závislostní chování na internetu, rodina, rodinné prostředí

Abstract

Background: The Internet has become a regular part of our everyday life. Its use carries not only many indisputable advantages, but also certain risks – addictive behavior being one of them. Therefore, it is not surprising that many studies deal with this issue. Although several foreign studies have examined the connection between this phenomenon and selected factors of the family environment, I have not observed any such specific study in the Czech Republic.

Aims: The aim of the theoretical part of this thesis is to provide information about an addictive behavior on the Internet, the family and its role in the life of an individual, in order to introduce the studies that have already been carried out. These were concerned with selected factors of the family environment in connection with addictive behavior on the Internet.

The practical part of this thesis consists of my own research aimed at finding the prevalence of addictive behavior on the Internet and examining the connection between this phenomenon and the respondents' gender, divorce of parents, parents' education and types of family.

Methods: The aims of the theoretical part of this bachelor thesis were achieved with the study of selected literature. Furthermore, the questions of the practical part were answered on the basis of evaluation of compiled questionnaires. Questionnaires included questions about socio-demographic characteristics, family environment (Family Environment Scale), addictive behavior on the Internet (10 questions from Šmahel and Blinka) and experiences with addictive drugs (selected questions from the European School Study on Alcohol and Other Drugs). The research group consisted of 254 pupils from 7-9 grades from 4 selected primary schools in the city of Píbram.

Results: The results showed that the prevalence of addictive behavior on the Internet is 11,0 % (5,1 % potentially addicted and 5,9 % threatened individuals), male comprised 82,1 % of all potentially addicted / threatened. In addition, 3 most frequently occurred types of families were classified among the potentially addicted / threatened respondents: families oriented towards independence, mutual support and conflict. Along with this, it was found that these families showed a low level of control, cohesiveness and expressiveness.

Conclusion: Family environment plays an important role in prevalence of addictive behavior on the Internet. Thus, prevention and treatment programs need to take into account the importance of family.

Keywords: **addictive behavior, Internet, addictive behavior on the Internet, family, family environment**

Obsah

Úvod	1
Teoretická část.....	3
1 Závislostní chování na internetu.....	4
1.1 Závislosti látkové a behaviorální.....	4
1.2 „Závislost na internetu“	6
1.2.1 Závislostní chování na online sociálních sítí	7
1.2.2 Závislostní chování v souvislosti s hraním online počítačových her...	8
1.2.3 Prevalence závislostního chování na internetu	9
1.2.4 Faktory závislostního chování na internetu.....	11
2 Rodina.....	13
2.1 Co je rodina?	13
2.2 Rodinné fungování.....	13
2.3 Funkce rodiny	14
2.4 Rodinné prostředí	16
3 Rodinné prostředí a závislostní chování na internetu.....	18
Praktická část.....	22
1 Cíl výzkumu	23
2 Výzkumné otázky	23
3 Metodika výzkumu	24
3.1 Výzkumný soubor.....	24
3.2 Metoda tvorby dat.....	25
3.2.1 Škála rodinného prostředí	26
3.2.2 Škála závislosti na internetu	28
3.3 Metoda sběru dat.....	29
3.4 Metoda analýzy dat.....	30
3.5 Etika.....	31
4 Výsledky výzkumu	32

4.1	Prevalence závislostního chování na internetu	32
4.2	Rozvedení rodiče a závislostní chování na internetu u dětí	34
4.3	Vzdělání rodičů a závislostní chování na internetu u dětí.....	35
4.4	Typologie rodiny a závislostní chování na internetu	37
4.5	Užívání návykových látek a závislostní chování na internetu	39
4.6	Odpovědi na výzkumné otázky	41
	Diskuze a závěr	43
	Použitá literatura	52
	Seznam tabulek.....	60
	Seznam grafů.....	61

Úvod

Naše doba je nazývána „digitální érou“, naše společnost je označovaná přívlastkem „informační“. Moderní technologie se staly nedílnou součástí našeho každodenního života. To lze demonstrovat i na situaci v České republice, konkrétně na internetovém připojení, kterým v roce 2016 disponovalo 3,3 milionu domácností (Český statistický úřad, 2018). Zajímavé je, že právě domácnosti s dětmi měly v roce 2017 přístup k internetovému připojení mnohem častěji než ty bez dětí, konkrétně se jednalo o 95,9 %, respektive o 70,5 % domácností bez dětí.

Je bezesporu, že používání moderních technologií s sebou přináší mnohé výhody, že internet je pro jednotlivce prostředím dříve netušených možností. S pomocí internetu lze vyhledávat nejrůznější informace, pracovat na osobních projektech, vyřizovat záležitosti týkající se práce či studia, komunikovat s lidmi po celém světě, nakupovat zboží, bavit se – sledovat videa, poslouchat hudbu, hrát hry atd. Všechna tato pozitiva jsou ovšem doprovázena i řadou negativ a rizik, která se k používání internetu pojí. Ševčíková (2014) online rizika dělí dle typu na rizika komerce (zpracovávání osobních údajů, online gambling, nelegální stahování), násilí (kyberšikana, nenávistný obsah), sexuality (pornografie, sexuální zneužívání) a hodnot (informace s rasistickým obsahem, manipulace, nabádání k sebepoškozování). K tomu všemu se připojuje, nejen v odborných kruzích hojně diskutovaná, „závislost na internetu“. Nejedná se o oficiální diagnózu, nicméně určité problémové používání internetu může vykazovat znaky závislosti, tak jak je definoval Griffiths (2005), a můžeme tedy mluvit o závislostním chování.

Závislostní chování na internetu je přitom často spojováno s adolescenty, na ty se zaměřil ne jeden výzkum zabývající se tímto fenoménem. A je to pochopitelné, vždyť už i dnešní předškolní děti běžně používají internet. Jak je to možné? Kdo jim to umožňuje? Jsou to právě rodiče, kteří, dost možná bez uvědomění si možných rizik, dají svému dítěti do rukou zařízení s přístupem na internet.

V této práci se budu zabývat závislostním chováním na internetu u dětí 7.-9. tříd ve městě Příbram právě v souvislosti s rodinným prostředím, které, nejen na základě informací uvedených výše, hraje významnou roli v používání internetu. Jedinec je výrazným produktem rodiny, rodinné prostředí je primárním životním prostředím dítěte a jako takové se do něj promítá, ovlivňuje jeho vlastnosti i chování (Helus, 2007).

Teoretická část

1 Závislostní chování na internetu

1.1 Závislosti látkové a behaviorální

Pojem behaviorální závislosti, též nelátkové (Benkovič, 2007), se v literatuře začal objevovat již v osmdesátých letech minulého století (Lobo & Kennedy, 2006). Tradiční pojetí závislostí, které se omezovalo pouze na psychoaktivní látky, se tak v posledních třiceti letech začalo rozšiřovat o úvahy, zda by se i v případě určitých druhů lidských aktivit, jako je například patologické používání internetu, nemohlo jednat o závislost (Vacek & Vondráčková, 2014). Důležitou roli hraje v těchto úvahách skutečně, že látkové a behaviorální závislosti sdílejí jisté společné charakteristiky (Grant, Potenza, Weinstein, & Gorelick, 2010).

Syndrom závislosti v souvislosti s užíváním návykových látek je v desáté verzi Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2018) definován jako:

Soubor behaviorálních, kognitivních a fyziologických stavů, který se vyvíjí po opakovaném užití substance a který typicky zahrnuje silné přání užít drogu, porušené ovládní při jejím užívání, přetrvávající užívání této drogy i přes škodlivé následky, priorita v užívání drogy před ostatními aktivitami a závazky, zvýšená tolerance pro drogu a někdy somatický odvykací stav. Syndrom závislosti může být přítomen pro specifickou psychoaktivní substanci (např. tabák, alkohol nebo diazepam), pro skupinu látek (např. opioidy) nebo pro širší rozpětí farmakologicky rozličných psychoaktivních substancí.

Behaviorální závislosti se pak stejně jako ty látkové u mnoha lidí vyznačují silnou touhou, nutkáním, které předchází samotnému vykonání dané aktivity, přičemž při podlenutí tomuto nutkání se dostávají veskrze pozitivní pocity, které ale s postupem času ztrácejí na intenzitě (Grant et al., 2010). Daná činnost tak musí být vykonávána častěji či intenzivněji, aby člověk zažíval stavy, které zažíval na začátku. To se může pojit s upřednostňováním dané aktivity před ostatními povinnostmi, což může mít negativní dopad na život jedince, ať už se jedná o dluhy, rodinné spory, neshody s partnerem, problémy v práci, tělesné či psychické obtíže (Benkovič, 2007).

Výše zmíněné podobnosti behaviorálních závislostí s těmi látkovými společně s výsledky mnoha provedených výzkumů vedly k tomu, že v Diagnostickém a statistickém manuálu duševních poruch (DSM-5), (American Psychiatric Association, 2013) je hráčská porucha nově zařazena ve skupině *Substance related and addictive disorders* (Návykové poruchy a poruchy související s užíváním substancí). V aktuální verzi Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN-11), (World Health Organization, 2018) pak můžeme tuto diagnózu nalézt v kategorii poruch nesoucích název *Disorders due to substance use or addictive behaviours* (Poruchy způsobené užíváním návykových látek nebo návykovým chováním). MKN-11 (World Health Organization, 2018) však šlo oproti DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013) ještě dále a mezi oficiálně uznávané poruchy návykového chování zařadilo i jednu z komponent závislostního chování na internetu - *Gaming disorder, predominantly online* (Herní porucha, převážně online). Přitom by mezi poruchy návykového chování v budoucnu mohlo být zařazeno mnohem více lidských činností, neboť má teoreticky každá aktivita závislostní potenciál (Škařupová, 2015). Dle Griffithse (2005) lze jakoukoliv činnosti operačně považovat za závislost pod podmínkou, že jedinec v souvislosti s jejím vykonáváním vykazuje všech šest následujících komponent závislosti:

- a) **Salience (zaujetí)** odkazuje k takovému stavu, kdy se daná aktivita stane tou nejdůležitější aktivitou v životě jedince, a to v takové míře, že je dominantní nejen v jeho chování, ale i v myšlenkách a pocitech.
- b) **Změny nálady** se týkají subjektivního prožívání vykonávání dané činnosti, přičemž prožitky mohou být úlevné i vzrušující.
- c) **Tolerance** souvisí se zvyšující se potřebou vykonávání dané aktivity tak, aby jedinec zažíval stejné pocity jako na začátku.
- d) **Syndrom z odnětí** je představován nepříjemnými pocity, které se objevují tehdy, nemůže-li jedinec danou činnost vykonávat. U behaviorálních závislostí chybí klasický abstinenci syndrom doprovázený fyzickými příznaky, nicméně se subjektivními pocity nepohody, podrážděnosti a náladovosti se lze setkat poměrně často (Grant et al., 2010).

- e) **Konflikt** se může projevovat jak v rovině interpersonální, tak intrapsychické (Griffiths, 2005). První rovina se dotýká vztahů, zaměstnání, vzdělání a dalších sociálních a rekreačních aktivit, které v důsledku vykonávání dané činnosti strádají. Druhá rovina souvisí s pocity ztráty kontroly nad vlastním jednáním a neschopností s danou činností přestat.
- f) **Relaps** je označení pro návrat k dřívějšímu vzorci chování, který je poměrně rychle obnoven i po několikoroční abstinenci.

1.2 „Závislost na internetu“

Budeme-li se chtít zabývat závislostním chováním na internetu, je nutné poukázat na skutečnost, že závislost na internetu není oficiálně uznávanou diagnózou v žádném z klasifikačních systémů, ať už v MKN-11 (World Health Organization, 2018) nebo v DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013). To mimo jiné souvisí s pestrou paletou pojmenování, kdy se v odborné literatuře můžeme setkat s pojmy jako je závislost na internetu - *internet addiction* (Kawabe, Horiuchi, Yasunori, & Ueno, 2016), problematické užívání internetu - *problematic internet use* (Weinstein, Feder, Rosenberg, & Dannon, 2014), porucha závislosti na internetu - *internet addiction disorder*, kompulzivní užívání internetu - *compulsive internet use* (Van der Aa, Overbeek, Engels, Scholte, Meerkerk, & Van den Eijnden, 2008), nadměrné užívání internetu - *excessive internet use* (Šmahel, Helsper, Green, Kalmus, Blinka, & Ólafsson, 2012). Blinka (2014) používá označení nadměrné užívání internetu a závislost na internetu. Nadměrné užívání je dle něj takové užívání, které vede ke vzniku fyzických, psychických či sociálních problémů. Nejedná se tedy o pouhé nadměrné trávení času u zařízení s přístupem na internet. Závislost pak spojuje se ztrátou kontroly, kdy jedinec není schopen vlastní vůlí užívání ovládat, přičemž sám pojem závislost na internetu je spíše pojmem nadřazeným pro závislost na jednotlivých komponentách internetu. Weinstein et al. (2014) se zmiňuje o závislosti na hraní online počítačových her, na kybersexu a na online sociálních sítích.

V této práci, s přihlédnutím k věku respondentů, považuji za vhodné přiblížit si problematiku online sociálních sítí a hraní online počítačových her.

1.2.1 Závislostní chování na online sociálních sítí

Blinka (2015a) o závislosti na sociálních sítích (Facebook, Twitter, Instagram, Snapchat apod.) mluví se značnou skepsí. Poukazuje přitom na skutečnost, že se jedná, přinejmenším v porovnání s online hrami, online gamblingem a kybersexem, o fenomén značně sporný, nepotvrzený a hypotetický. Neexistují totiž žádné relevantní studie, které by náležitě zodpovídaly otázky epidemiologického či prevalenčního zastoupení. I sama konceptualizace závislosti na online sociálních sítích je problematická, a tak se objevují studie zkoumající nadměrné používání spíše než závislost. Na tyto nedostatky výzkumů poukazuje více autorů (Andreassen, 2015; Griffiths, 2013).

Přesto všechno Blinka (2015a) připouští, že používání online sociálních sítí může představovat problém a problémem se toto používání i stalo pro 35 jedinců zaregistrovaných ve svépomocném programu pro osoby se závislostním chováním na internetu (Vondráčková, Vacek, & Svobodová, 2014). Z celkového počtu 273 jedinců, kteří se do tohoto programu v období od ledna 2011 do února 2012 zaregistrovali, jich 39 odpovědělo na otázku zjišťující hlavní závislostní aplikaci, přičemž pro 35 jedinců se hlavní závislostí aplikací stala nějaká online komunikační aplikace, nejčastěji se jednalo o Facebook (26 osob).

Griffiths (2012) upozorňuje na skutečnost, že právě závislost na Facebooku je často považována za jakési synonymum pro závislost na online sociálních sítích. Problém ovšem je, že tak jako závislost na internetu odkazuje k závislosti na online hrách, kybersexu a sociálních sítích, stejně tak v sobě ukrývá mnohem více i závislost na Facebooku. Existuje totiž nepřehledné množství online aktivit, kterým se člověk na Facebooku může věnovat, ať už se jedná o hraní her, sledování videí či vyměňování zpráv s přáteli.

1.2.2 Závislostní chování v souvislosti s hraním online počítačových her

Mezi závislostním chováním na internetu zaujímají online hry přední místo a těší se největšímu zájmu jak veřejnosti, tak i odborníků (Blinka, 2015b). V dodatcích DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013) lze nalézt experimentální diagnózu *Internet gaming disorder* (Porucha internetového hraní). K zařazení mezi oficiální poruchy je však potřeba provedení dalších výzkumů s použitím validních a reliabilních měřících nástrojů (Lemmens, Valkenburg, & Gentile, 2015), které přinesou potřebná data pojednávající nejen o počtu závislých, ale také data mapující průběh závislosti na online počítačových hrách (Blinka, 2015b). DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013) uvádí i 9 kritérií, která by měla vést, za předpokladu přítomnosti minimálně pěti z nich během posledních dvanácti měsíců, k diagnostikování *Internet gaming disorder*. Jedná se o:

- a) zaujetí online hrami (přemýšlení o předešlých hráčských aktivitách, uvažování o budoucím online hraní, online hry se stávají dominantou každodenního života);
- b) abstinenční příznaky dostavující se při přerušení hraní online her (typicky se jedná o podrážděnost, úzkost či smutek, fyzické symptomy popsány nebyly);
- c) zvyšující se tolerance, kdy jedinec musí hraním trávit stále více a více času, aby dosáhl požadovaného pocitu;
- d) neúspěšné pokusy o kontrolu online hraní;
- e) ztráta zájmu o dřívější hobby;
- f) pokračování v hraní her i přes uvědomování si psychosociálních obtíží;
- g) klamání v množství času, který jedinec tráví hraním online her;
- h) hraní online her za účelem útěku před nepříjemnými pocity či jejich zmírnění;
- i) ohrožení či ztráta významného vztahu, práce či příležitosti ke vzdělání.

Při porovnání těchto devíti kritérií se šesti komponentami závislosti dle Griffithse (2005), (viz str. 5) lze dojít ke zjištění, že každá z Griffithsových komponent je zde zastoupena jednou položkou, tedy až na konflikt, kterému zde odpovídají položky čtyři (d, e, g, i). Je to dáno tím, že ne všechny komponenty závislosti hrají stejně význačnou roli při určování, zda se jedná o patologii či nikoliv (Blinka, 2015b). To je nejvíce patrné u časové dotace, kdy i nadměrný počet hodin strávených hraním online her nemusí nutně znamenat, že je jedinec závislý.

Jak již bylo zmíněno v kapitole 1.1 Závislosti látkové a behaviorální MKN-11 (World Health Organization, 2018) šlo oproti DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013) ještě dále a mezi *Disorders due to addictive behaviours* (Poruchy způsobené návykovým chováním) zařadilo oficiální diagnózu *Gaming disorder, predominantly online* (Herní porucha, převážně online). Tato porucha je charakterizována přetrvávajícím či opakujícím se hraním převážně online her a manifestuje se:

- a) narušenou kontrolou související s hraním her;
- b) upřednostňováním hraní před ostatními povinnostmi a zájmy v životě jedince;
- c) pokračováním v hraní i přes výskyt negativních důsledků.

Vzorec chování je přitom dostatečně závažný na to, aby vedl k narušení osobního, rodinného, sociálního, pracovního, vzdělávacího či jiného fungování.

1.2.3 Prevalence závislostního chování na internetu

Doposud bylo realizováno mnoho studií, které se zabývaly prevalenčními odhady závislostního chování na internetu. Studie měly jinak definované zkoumané jevy, používaly různé měřicí nástroje na rozličných souborech respondentů v různých státech světa, a tak se můžeme setkat i s rozdílnými odhady rozšíření tohoto fenoménu.

Velká část studií se zaměřila na adolescenty, žáky a studenty. Vondráčková Holcnerová, Vacek a Košatecká (2009) jako možné vysvětlení udávají skutečnost, že závislostní chování na internetu je považováno především za problém mladších věkových skupin. Tomu by odpovídaly i výsledky studie provedené v roce 2008 v České

republice. V reprezentativním vzorku 1 381 respondentů bylo 3,4 % jedinců označeno za potencionálně závislé a 7,1 % bylo možno považovat za ohrožené závislostním chováním (Šmahel, Vondráčková, Blinka, & Godoy-Etcheverry, 2009). Nejvíce jedinců potencionálně závislých a ohrožených bylo zaznamenáno ve skupině respondentů ve věku 12-15 let, jednalo se o 8 %, respektive 15 % ohrožených jedinců. Prevalence byla určena na základě vyhodnocení 10 otázek zkoumajících salienti, toleranci, syndrom z odnětí, konflikt a problémy s množstvím času tráveným online.

Další studie zaměřená na adolescenty sbírala data mezi lety 2011 a 2012 napříč sedmi evropskými státy: ve Španělsku, Polsku, Německu, Nizozemsku, Rumunsku, Řecku a na Islandu (Artemis et al., 2014). Výzkumný soubor čítal 13 284 žáků ve věku 14-17 let, z toho byla u 1,2 % jedinců klasifikována závažná závislost na internetu, u 12,7 % závislost střední. Větší prevalenci závislosti vykazovali chlapci (1,6 %) oproti dívkám (0,9 %). Největší procento jedinců se střední a závažnou závislostí bylo zjištěno u španělských žáků (22,8 %), nejnižší naopak u těch z Islandu (7,9 %). U našich německých sousedů vykazovalo 10,6 % žáků znaky závislostního chování na internetu, v Polsku se jednalo o 13,2 % jedinců. Všechny tyto odhady byly založeny na vyplnění a vyhodnocení Internet Addiction Test (IAT). Jedná se o nejstarší a nejčastěji používaný měřicí nástroj obecného závislostního chování na internetu z roku 1998, který vyvinula autorka Kimberly Young (Škařupová, 2015; Young & Nabuco de Abreu, 2010). Respondenti odpovídají na 20 otázek zaškrtnutím jednoho z tvrzení na pěti-položkové škále a výsledné zhodnocení rozlišuje mezi mírnou, střední a závažnou závislostí. Otázky se vztahují k 6 komponentám závislosti odvozených od látkových závislostí.

Prevalence závislostního chování na internetu mezi 2 170 taiwanskými vysokoškolskými studenty byla v roce 2013 17,4 % (Lin, Wu, You, Hu, & Yen, 2018). Použita byla The Chen Internet Addiction Scale, ta obsahuje 26 položek rozdělených do 5 subškál: kompulzivní používání internetu, syndrom z odnětí, tolerance, zdravotní a sociální problémy a problémy v organizaci času. Jedinec, který získá 64 a více bodů zaškrtnutím jednoho z tvrzení na čtyř-položkové škále je klasifikován jako závislý.

Vidíme tedy, že se prevalenční odhady značně liší nejen v souvislosti s použitím různých měřících nástrojů (IAT, The Chen Internet Addiction Scale) a výběrem vzorku respondentů (adolescenti, studenti vysokých škol), ale že i v rámci jedné studie autoři zaznamenávají velice rozdílnou prevalenci. O to obtížnější je porovnávání výsledků studií prováděných napříč nejrůznějšími státy světa.

1.2.4 Faktory závislostního chování na internetu

Vondráčková (2015) na základě systematického review článků pojednávajících o modelech vzniku a vývoji závislosti na internetu navrhla jeden obecný model vývoje závislosti na internetu. Ten vychází z pěti hlavních zaznamenaných teoretických přístupů: kognitivně-behaviorálního, psychodynamického, rodinného, osobnostního a problémového chování. Tyto přístupy se zaměřují na různé faktory, které mohou mít vliv na rozvoj a vznik závislostního chování na internetu, které spolu ale nakonec souvisí, navzájem se ovlivňují a vytváří tak jeden dynamický celek. Ten Vondráčková (2015) shrnula v obecném modelu vzniku závislosti na internetu takto: „dysfunkční interpersonální vztahy v raném dětství, které vytvářejí základ pro určité osobnostní charakteristiky, jež ve spojení s aktuální problémovou životní situací a s charakterem samotného internetu vedou k závislosti na internetu“.

Anderson, Steen a Stavropoulos (2016) na základě dalšího review odborných článků zabývajících se problematikou nadměrného užívání internetu přinesli ucelený přehled faktorů pojících se právě s tímto fenoménem. Faktory identifikovali jako individuální, kontextuální a související se samotným internetem.

Individuální faktory zahrnovaly ve výzkumech jak neměnné osobnostní charakteristiky, tak i charakteristiky podléhající změnám, které souvisejí s osobností jedince. U jedinců vykazujících znaky závislostního chování bylo častěji zaznamenáno například mužské pohlaví (Artemis et al., 2014; Kumar et al. 2015), pocity úzkosti a deprese (Wu, Zhang, Zhao, Wang, Li, Bi, Qian, Lu, Feng, Hu, Gong, & Sun, 2016) či impulsivní chování (Lin et al., 2018). S výskytem závislostního chování negativně korelovalo zdravé sebevědomí a subjektivní pocit spokojenosti.

V souvislosti s kontextuálními faktory se výzkumy zaměřily na rodinu (více v kapitole 3 Rodinné prostředí a závislostní chování na internetu) a vrstevníky. Na úrovni vrstevníků byla vyšší prevalence závislostního chování spojována s nižší podporou z okolí a nižší schopností jedince začlenit se mezi vrstevníky (Wu, Zhang, Zhao, Wang, Li, Bi, Qian, Lu, Feng, Hu, Gong, & Sun, 2016).

Z hlediska závislostního potencionálu samotného internetu můžeme uvažovat o dostupnosti místní i časové (Licehammerová, 2015), o atraktivitě prostředí či o strukturálních charakteristikách (Blinka, 2015b). King, Delfabro a Griffiths (2010) určili, že závislostní potencionál online her souvisí s možností získávat ve hře odměny či body a postupovat na vyšší herní úrovně.

Je otázkou, nakolik se některé z výše jmenovaných faktorů podílejí na rozvoji závislostního chování na internetu a na nakolik jsou ovlivňovány samotným závislostním chováním? Mnohdy se nejedná ani tak o přímý vztah příčina-důsledek, jako spíše o reciprocitu.

2 Rodina

2.1 Co je rodina?

Pojem rodina je všem dozajista dobře známý, možná právě proto se můžeme setkat s nespočtem definic, které rodinu charakterizují, s definicemi, které vyjmenovávají znaky pro rodinu typické. Přitom platí, že každý obor zabývající se zkoumáním rodiny se snaží upozornit na takové znaky, které považuje za důležité v souladu se svým zaměřením. Je ovšem pochopitelné, že základní charakteristiky budou zůstávat stejné. Řeč bude většinou o osobách rodičů a dětí, jejich svázanosti a funkcích, které by v rodině měly být plněny (Matějček, 1992).

Jedna z možných definic rodiny může znít takto (Kramer, 1980, in Sobotková, 2007, s. 24):

Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často (ale ne nutně) vázáni hereditou legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby může být užíván pojem rodina, i když jde o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd.

Matějček (1992) o rodině mluví jako o přirozené primární malé sociální skupině, jako o nejstarší lidské společenské instituci, jejíž vznik je připisován přirozené potřebě uspokojování pohlavního pudu spolu s následnou potřebou ochraňovat, učit, vzdělávat a jinými způsoby připravovat své potomstvo na život. Zde vyjmenované potřeby představují funkce, které by rodina měla plnit, a které jsou součástí samotného rodinného fungování.

2.2 Rodinné fungování

Pojem rodinného fungování je značně variabilní, a tak si ho nejrůznější autoři vykládají odlišně, často však přicházejí s pojmenováním a výčtem dějů, které v rodině probíhají.

Sobotková (2007) píše o třech základních rodinných procesech, které podle ní jsou soudržnost (koheze), adaptabilita (flexibilita) a komunikace. Soudržností se míní

ty síly, které rodinu drží pohromadě a které souvisejí s rodinnou intimitou, blízkostí, sounáležitostí, jež ale zároveň nejsou v rozporu se samostatností a nezávislostí jednotlivých členů. Adaptabilita představuje schopnost rodinného systému adekvátně reagovat na změny. Komunikace je nezbytným předpokladem pro utváření rodinné atmosféry, pro řešení problémů i plánování změn.

Podle Shapira (1983, in Sobotková, 2007, s. 77) je pro zdravé rodinné fungování, tedy pro funkční rodinu, určující to, jak je rodina schopna zvládat náročné či stresové životní události a přizpůsobovat se změnám. Skynner (1995, in Sobotková, 2007) dále ke znakům zdravého rodinného fungování přidává vyvážení blízkosti a autonomie, schopnost kooperace, vysokou úroveň humoru a radosti, věrnost a vstřícný postoj k druhým lidem.

Výsledky výzkumu Greeffa (2000) přinesly několik charakteristik zdravého rodinného fungování. Jsou to:

- a) Spokojenost jednotlivých členů s mírou soudržnosti a adaptability.
- b) Schopnost efektivního řešení partnerských problémů, kdy je dosaženo oboustranné spokojenosti.
- c) Dostatek času, který partneři tráví spolu i bez sebe.
- d) Spokojenost se způsobem vyjadřování emocí a kladný postoj k sexualitě.
- e) Spokojenost se vzájemnou komunikací, která by měla být efektivní a ve které by mělo docházet k volnému proudění informací.
- f) Hrdost na rodinu a víra, že společně překonají krize.
- g) Kvalitní sociální zázemí představované širší rodinou a přáteli.

2.3 Funkce rodiny

Rodinné fungování úzce souvisí s funkcemi rodiny, přičemž se v literatuře můžeme dočíst o mnoha takových funkcích, které se v průběhu času měnily, některé nabývaly na důležitosti, jiné ustupovaly do pozadí či zanikaly úplně společně s tím, jak se měnila společnost (Dunovský & Eggers, 1989).

Funkce rodiny si lze představit jako úkoly, které jsou plněny za účelem uspokojování potřeb nejen jednotlivých členů rodiny, ale které uspokojují i potřeby společnosti. Dunovský a Eggers (1989) uvádějí, že současná rodina by měla plnit 4 základní funkce: biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, emocionální (kulturně-psychologickou) a socializačně-výchovnou. Střelec (1998) se dále zmiňuje například o funkci odpočinku a regenerace tělesných a duševních sil, která především v posledních letech nabývá na důležitosti.

Biologicko-reprodukční funkce souvisí s přirozenou potřebou uspokojování pohlavního pudu (Dunovský & Eggers, 1989). Smyslem této funkce je udržení života lidské populace. Tato funkce může být uspokojována i mimo rodinu, v rodině však jde o něco více než jen o pouhé přivedení dítěte na svět. Nestačí dítě pouze porodit, je potřeba se o něj postarat, zajistit mu veškeré potřebné podmínky pro následný život.

Ekonomicko-zabezpečovací funkce rodiny má velice blízko k výše zmíněnému zabezpečení potřebných podmínek pro život, a to nejen dítěte, ale všech jejích členů. Jedná se o zajištění materiálních, duchovních a sociálních jistot.

Aby byla naplněna emocionální funkce, je zapotřebí člověka plně rozvinutého, zralého a odpovědného, který je připravený a schopný účastnit se citových vztahů. Tyto citové vztahy, vnitřní vazby mezi členy rodiny, představují trvalý pocit jistoty a citového zázemí. Emocionální funkce představuje jeden z nejdůležitějších faktorů, který ovlivňuje soudržnost rodiny.

Během socializačně-výchovného působení dochází k formování jedince, který si v procesu socializace osvojuje výlučně lidské projevy chování tak, aby se mohl stát regulárním členem společnosti. Jedinec si vytváří hodnoty, postoje, základy etiky a životního stylu a reguluje své chování na základě společensky uznávaných norem (Vágnerová, 2005). To vše se může dít na základě nápodoby určitého chování, identifikace s určitou osobou či prostřednictvím prostého pozitivního a negativního podmiňování, kdy je žádoucí chování odměňováno a nežádoucí trestáno.

Na základě výše zmíněného lze snadno dojít ke zjištění, že jsou jednotlivé funkce rodiny navzájem propojeny, že fungování jedné oblasti rodinného života je propojeno s oblastmi dalšími. Takto lze rodinu chápat jako systém (mikrosystém), který je tvořen objekty (členy rodiny), jež jsou ve vzájemné interakci a jež mezi sebou mají vytvořené

vztahy (Matějček, 1992). Fungování rodiny není a ani nemůže být pouhým výsledkem počínání jejích jednotlivých členů a v rámci systémového pojetí je nutné mít na mysli, že je rodina součástí dalších systémů: mezosystému, exosystému a makrosystému. Mezosystém je tvořen příbuzenstvem rodiny, přáteli, sousedy, tedy lidmi, kteří s rodinou přicházejí do bližšího kontaktu. Exosystém je představován širšími sociálními vztahy, které jsou zprostředkovány skrze nejrůznější instituce typu zaměstnání, škola, veřejné služby apod. Makrosystém v sobě obsahuje normy, zákony, tradice, postoje, výchovná směřování, společenské mýty, pověry a další podobné instituce, které jsou výsledkem dlouhodobého vývoje a které jsou svým dosahem typické pro danou společnost.

Stejně jako se všechny tyto systémy podílejí na utváření rodiny, tak i rodina sama je zpětně ovlivňuje. V době války tak může být narušena biologicko-reprodukční funkce a v období ekonomické krize zase funkce ekonomicko-zabezpečovací (Dunovský, 1986).

2.4 Rodinné prostředí

I přes výše zmíněné systémové pojetí, nebo právě díky němu, nesmíme opomínat skutečnost, že právě jednotliví členové rodiny jsou těmi pomyslnými základními stavebními kameny, bez kterých by nic z toho existovat nemohlo. A stejně jako rodina ovlivňuje a je ovlivňována okolím, ve kterém existuje, tak i každý jedinec působí na prostředí, ve kterém se nachází, a zpětně i prostředí ovlivňuje celý jeho vývoj.

Zkušenost s daným prostředím může mít jak negativní, tak pozitivní vliv na lidskou psychiku, může měnit nejen vlastnosti dané osoby, ale i jeho způsob uvažování a prožívání, tedy se značným způsobem podílí na rozvoji lidské osobnosti, přičemž z hlediska působení na jedince se za nejdůležitější prostředí pokládá prostředí sociokulturní (Vágnerová, 2005), které velice těsně souvisí právě se socializačně-výchovnou funkcí rodiny.

Sociokulturní prostředí v sobě zahrnuje socializační činitele, kteří se liší mírou a bezprostředností působení na jednotlivce. Jedná se o společnost, sociální vrstvu a malou sociální skupinu.

Výsadní postavení mezi všemi socializačními činiteli má rodina. Rodinné prostředí je složitý komplex tvořený nejrůznějšími komponentami, které se Kraus (2014) pokusil zjednodušeně rozdělit na materiálně-ekonomické faktory, demograficko-psychologické podmínky a kulturně-výchovné oblasti rodinného prostředí.

Materiálně-ekonomické faktory nejsou představovány pouze vybavením domácnosti a finančním zajištěním rodiny, které souvisí s profesí rodičů. Tyto faktory zahrnují také individuální spotřebu rodiny danou životním stylem, techniku a technické prostředky, materiální podmínky pro volnočasové i vzdělávací aktivity (může se jednat o sportovní pomůcky, hudební nástroje či domácí knihovnu) apod.

Kulturně-výchovné oblasti rodinného prostředí souvisejí se způsobem života rodiny. Duffková (2006) životní způsob charakterizuje jako „systém významných činností a vztahů, životních projevů a zvyklostí typických, charakteristických pro určitý subjekt (jedince či skupinu, event. i společenství či společnost coby konkrétní nositele životního způsobu)“. Způsob života rodiny je ovlivněn postoji jejích členů, jejich vzděláním, názory, uznávanými hodnotami (Kraus, 2014; Střelec, 1992). To vše a mnohem více se odráží ve stylu bydlení, způsobu trávení volného času, stravovacích zvyklostech, chování k lidem ostatním, ale i ve vztahu k sobě samým.

Za stěžejní pro rodinné prostředí jsou dle mnoha odborníků považovány podmínky demograficko-psychologické, především pak ty psychologické, které mají značný vliv na vývoj dítěte (Střelec, 1992). Tyto podmínky jsou utvářeny v souvislosti se strukturou rodiny (úplná, neúplná, s jedním dítětem, se třemi dětmi apod.) a vztahy, které v ní panují, které prostupují celým kontinuem existence rodiny, umožňují rozvoj všech dimenzí rodinného života a vytváří bázi emocionální atmosféry rodinného prostředí (Kraus, 2014).

3 Rodinné prostředí a závislostní chování na internetu

Dalekosáhlý význam rodiny a jejího prostředí pro vývoj jedince je na základě výše uvedených informací více než zřejmý. Rodina dítěti poskytuje nejelementárnější zkušenosti, které podstatně ovlivňují jeho psychický vývoj, formují jeho vlastnosti, způsob chápání a interpretování získaných poznatků, očekávání od ostatních lidí, ale i nazírání na svět (Střelec, 1992). Podílí se na utváření sebejistoty, sebevědomí i sebedůvěry daného jedince. V rodinném prostředí jsou upevňovány takové projevy chování, které její členové považují za vhodné, naopak není rozvíjeno, či je dokonce záměrně potlačováno takové chování, které je v dané rodině nežádoucí.

Není proto překvapující, že se na rodinu zaměřil nejen jeden výzkum zabývající se závislostním chováním na internetu. Vždyť i u „tradičních“ látkových závislostí byly v rodinách závislých pozorovány určité opakující se charakteristiky podílející se na vzniku a rozvoji závislosti (Hajný, 2003). Příkladem mohou být narušené vztahy mezi dítětem a rodičem, nedostatečné vyjadřování emocí nebo naopak nadměrné vyjadřování zlosti, vzteku a agrese. Často byl pozorován negativní, konfliktní či prázdňý vztah mezi otcem a synem, u dívek to pak byl chladný a racionální vztah s matkou, popřípadě matka byla úzkostná a dceru značně kontrolovala. Za velice rizikový faktor je považována závislost jiného člena rodiny.

Na základě již zmiňované uvažované podobnosti závislostního chování na internetu se závislostí na návykových látkách lze usuzovat i na existenci jistých opakujících se charakteristik v rodinách, kde dítě vykazuje znaky závislostního chování na internetu. Tím spíše se tato myšlenka zdá být pravdivou, přihlédneme-li k již provedeným studiím zkoumajících spojitost mezi závislostním chováním na internetu a užíváním návykových látek.

Za příklad může sloužit výzkum z roku 2014, který byl proveden v Indii (Kumar et al., 2015). Z celkového počtu 803 adolescentů ve věku 16-19 let bylo na základě IAT 97 jedinců (13,4 %) vyhodnoceno jako IAT pozitivních, z toho bylo 1,2 % závislých, 32,9 % středně závislých a 65,9 % mírně závislých. Prevalence užívání návykových látek dle dotazníku CRAFFT byla 8,3 %. V současnosti užívalo návykové látky ve skupině IAT pozitivních 19,7 % jedinců, ve skupině IAT negativních pouze 3,2 %.

Vrátíme-li se zpět k rodinnému prostředí a závislostnímu chování na internetu, je nasnadě uvažovat o tom, že narušené rodinné fungování bude pozitivně korelovat s prevalencí závislostního chování na internetu u dětí v takovýchto rodinách vyrůstajících.

Mnoho výzkumů se zabývalo závislostním chováním na internetu v souvislosti s psychologickými podmínkami rodinného prostředí, především násilím a konflikty. Je bezesporu, že násilí a konflikty negativně ovlivňují základní procesy probíhající v rodině, tedy adaptabilitu, kohezi a komunikaci, a že výrazně narušují celé emocionální fungování rodiny. Je známo, že nedostatečně zabezpečená emoční funkce v rodině představuje jedno z největších rizik vzniku poruch u dítěte (Emmerová, 2010). V problémových rodinách, kde nejsou vytvořené potřebné citové vazby, je častým jevem, že dítě trpící citovou deprivací hledá kompenzaci někde jinde, ať už například mezi vrstevníky či s pomocí drogy. Proč by tedy dítě neschopné řešit problémy a adekvátně reagovat na stres a zátěž, kterou násilí a konflikty dozajista jsou, nemohlo utíkat do online světa? Wu, Wong, Yu, Fok, Yeung, Lam a Liu (2016) prováděli výzkum mezi 1 163 čínskými studenty ve věku 12-18 let. Ve vzorku těchto respondentů identifikovali s pomocí IAT 294 (25,3 %) závislých jedinců. Na základě vyhodnocení Family APGAR dotazníku, který obsahuje 5 položek měřících spokojenost respondenta s rodinným fungováním, bylo zjištěno, že závislí jedinci často pocházeli z rodin se značným množstvím konfliktů, kde bylo vážně narušeno rodinné fungování. Podobná zjištění přinesly i studie Kim, Min, Min, Lee a Yoo (2018) a Wang et al. (2011). Wang a kol. (2011) nechali 14 296 čínských středoškolských studentů vyplnit IAT, 1 515 (12,2 %) jich následně bylo klasifikováno jako problematičtí uživatelé internetu. Rizikovým faktorem byly i v tomto případě konfliktní rodinné vztahy. Kim a kol. (2018) se sice speciálně zabývali závislostí na mobilních telefonech u jedinců ve věku 10-19 let, nicméně i v tomto případě, ovšem za použití jiných metod tvorby dat, byla závislost spojena s dysfunkčním rodinným fungováním a výskytem domácího násilí.

Wu, Wong, Yu, Fok, Yeung, Lam a Liu (2016) se ve své studii také zabývali výchovnými styly rodičů a zjistili, že děti z rodin, ve kterých je stanoveno značné množství pravidel ohledně používání internetu a kde je přísně vyžadováno, aby tato pravidla byla dodržována, se stanou pravděpodobněji závislými na internetu. Tento přístup může být příkladem autoritářského výchovného stylu, kdy rodiče striktně lpí na dodržování pravidel, aniž by vysvětlovali důvody, které je k jejich stanovení vedou (Valcke, Bonte, Wewer, & Rots, 2010). A jestliže rodiče pouze přikazují, ale nepodávají vysvětlení, pak se můžeme zabývat otázkou, jak kvalitní je vlastně komunikace v takové rodině? A jak tato komunikace / nekomunikace souvisí s rodinnou adaptabilitou a kohezí? Odpověď by nám mohli přiblížit Chng, Li, Liau a Khoo (2015), kteří na základě výsledků svého výzkumu uvádějí, že efekt restriktivních mediací ohledně používání internetu se u dětí liší v závislosti na míře spokojenosti, kterou pociťují ke svým rodičům a k domovu. Pravděpodobnost, že se dítě bude řídit rodičovskými příkazy je vyšší v rodinném prostředí oplývající láskou a podporou, kde dítě zažívá pocit bezpečí a důvěry a kde není nouze o kvalitní komunikaci. V takovém rodinném prostředí se můžeme setkat s výchovným stylem opřeným o autoritu, ve kterém rodiče též stanovují jasná pravidla toho, co se smí a co se nesmí, rozdíl oproti autoritářskému výchovnému stylu je ovšem ten, že rodiče dítěti vysvětlují pohnutky, které je ke stanovení daných pravidel vedly, a snaží se, aby dítě jejich motivům porozumělo (Baumrind, 1989, 1991 in Helus, 2007, s. 169). Zároveň jsou dítěti schopni nabídnout svou pomoc a představují pro něj vzor, který je hodný následování.

Wu, Wong, Yu, Fok, Yeung, Lam a Liu (2016) také zjistili, že silným prediktorem závislostního chování na internetu byla v jejich výzkumném vzorku skutečnost, zda jsou rodiče dětí rozvedení či nikoliv. Celkově zaznamenali 101 rozvedených rodičů a z toho se ve 44 rodinách nacházely děti závislé na internetu.

V České republice rozvodem skončí téměř polovina manželství (Helus, 2007). Neúplné rodiny, kdy dítě nežije s jedním z rodičů, tak v našem prostředí nejsou ničím neobvyklým. Rozvod rodičů přitom může být pro dítě zdrojem značné psychické zátěže. Matějček (1992) říká, že je důležité, aby si rodiče i po rozvodu byli vědomi svých povinností, které vůči dítěti mají, protože odstěhováním jednoho z rodičů ze společné domácnosti rodičovství nekončí. Dále upozorňuje na dva nebezpečné postoje, které

rodiče po rozvodu mohou zaujmout: buď se mohou z pocitu osamocení příliš upnout na dítě, které je jim svěřeno do péče, nebo mohou k bývalému partnerovi pociťovat natolik negativní pocity, že se budou snažit, aby kontakt mezi ním a dítětem byl minimální. Nejen tyto výše zmíněné jevy mohou v dítěti vyvolávat pocity napětí, s kterými se bude snažit vypořádat, ne vždy se však bude jednat o způsob vhodný a žádaný.

Studie zabývající se závislostním chováním na internetu hledaly i spojitosti mezi závislostním chováním na internetu a nejvyšším dosaženým vzděláním obou rodičů, tedy jevem ovlivňujícím výběr zaměstnání, ekonomické zabezpečení rodiny, životní styl a mnoho dalších komponent rodinného prostředí. Kabasakal (2015) ve své studii zjistil, že se používání internetu u 663 studentů ve věku 17–23 let lišilo podle dosaženého vzdělání rodičů a to tak, že čím vyššího vzdělání rodiče dosáhli, tím náchylnější byly jejich děti k problematickému užívání internetu za předpokladu, že měly snadný přístup k internetu už od mladšího věku.

Praktická část

1 Cíl výzkumu

Cílem teoretické části této bakalářské práce je určení míry prevalence závislostního chování na internetu u žáků 7. - 9. tříd na vybraných základních školách ve městě Příbram. Stěžejní by mělo být zjištění, zda existují souvislosti mezi závislostním chováním na internetu, pohlavím respondentů a vybranými aspekty rodinného prostředí.

2 Výzkumné otázky

Níže stanovené výzkumné otázky jsou z větší části založeny na poznatcích výzkumů uvedených v kapitole 3:

- 1) Jaká je prevalence závislostního chování na internetu u žáků 7. – 9. tříd vybraných základních škol ve městě Příbram? Bude se v případě potencionálně závislých / ohrožených jedinců jednat z větší části o chlapce?
- 2) Budou jedinci potencionálně závislí / ohrožení závislostním chováním na internetu pocházet z rozvedených rodin častěji než z rodin úplných?
- 3) Jaký vztah existuje mezi závislostním chováním na internetu a nejvyšším dosaženým vzděláním rodičů?
- 4) Z jakých typů rodin (dle ŠRP) budou nejčastěji pocházet jedinci závislí či ohrožení závislostním chováním na internetu? Bude se převážně jednat o rodiny orientované na konflikt?

3 Metodika výzkumu

3.1 Výzkumný soubor

Základní soubor představovali všichni žáci 7. – 9. tříd základních škol ve městě Příbram. Původně jsem kontaktovala všech 8 základních škol, domluvila si schůzku s ředitelem či školním metodikem prevence, přičemž na účast ve studii reagovali všichni pozitivně, nicméně kvůli vysokým nákladům spojeným s tiskem dotazníků se šetření nakonec zúčastnilo 278 jedinců ze 4 základních škol. Na třech školách byly dotazníky rozdány v 7., 8. a 9. třídě, v poslední škole pak, pouze pro doplnění původně plánovaného počtu 250 respondentů, ve třídě 8. a 9.

Z 278 vybraných dotazníků jsem musela kvůli značnému množství nezaškrtnutých odpovědí, především u otázek ze Škály rodinného prostředí (Hargašová & Kollárik, 1986) a kvůli 3 odpovědím potvrzujících zkušenost se smyšlenou nelegální návykovou látkou „netalinem“, vyřadit 24 dotazníků. Výzkumný soubor v konečném součtu tedy čítal 254 respondentů.

Před samotným dotazováním byly žákům rozdány informované souhlasy, ve kterých měli zákonní zástupci rozhodnout, zda účast žáka na dotazníkovém šetření povolují, či nikoliv, a toto rozhodnutí stvrdit podpisem. Školy, které se nakonec zúčastnily výzkumu, byly ty, na kterých jsem nejdříve dostala nazpátek podepsané informované souhlasy.

Charakteristiku výzkumného souboru přináší Tabulka č. 1. V konečném součtu se tedy jednalo o 254 žáků s poměrně vyrovnaným zastoupením příslušníků obou pohlaví. 141 dívek ovšem početně mírně převyšovalo 113 chlapců (44,5 %).

Tabulka č. 1 Charakteristika výzkumného souboru

Vyjádřeno		absolutně	relativně
Celkem		254	100 %
Pohlaví	dívka	141	55,5 %
	chlapec	113	44,5 %
Věk (roky)	13 a méně	74	29,1 %
	14	98	38,6 %
	15	70	27,6 %
	16 a více	12	4,7 %
Třída	7	59	23,2 %
	8	105	41,3 %
	9	90	35,4 %
Bydliště	město	164	64,6 %
	vesnice	90	35,4 %

Z hlediska věku byla nejpočetnější skupina 98 jedinců ve věku 14 let (38,6 %). Tu následovaly početně téměř vyrovnané skupiny sedmdesáti 15letých žáků (27,6 %) a 74 jedinců (29,1 %) ve věku 13 let a méně. Ve skupině respondentů ve věku 13 let a méně bylo započítáno i osm 12letých žáků, neboť mi přišlo zbytečné v tabulce tuto málo početnou skupinu uvádět samostatně. Stejně tak byla sloučena skupina jedenácti 16letých respondentů s jedním žákem, který v dotazníku uvedl, že mu je 17 let.

Nejvíce žáků, konkrétně 105 (41,3 %), docházelo do osmé třídy, 90 jich navštěvovalo třídu devátou a 59 (23,2 %) třídu sedmou.

Městská populace tvořila více jak polovinu výzkumného vzorku a byla zde zastoupena 164 žáky (64,6 %), venkovská pak 90 žáky. Jelikož se jedná o městské školy, nejsou tato čísla nijak překvapivá.

3.2 Metoda tvorby dat

Data potřebná ke zodpovězení výzkumných otázek byla získána prostřednictvím kompilovaných dotazníků sestávajících ze čtyř částí. První část byla zaměřená na získání obecných sociodemografických údajů (pohlaví, věk, třída, bydliště, složení rodiny, vzdělání a zaměstnání rodičů, počet sourozenců), ve druhé části respondenti rozhodovali o pravdivosti a nepravdivosti 90 tvrzení ze Škály rodinného prostředí (Hargašová a Kollárik, 1986), následně bylo zkoumáno závislosti

chování na internetu pomocí deseti otázek od Šmahela a Blinky (Blinka, 2014) a v poslední části žáci zaškrtovali, kolikrát za život (nikdy, 1-2x, 3-9x, 10 a vícekrát) konzumovali vybrané legální i nelegální návykové látky. Předlohou poslední části kompilovaného dotazníku byly otázky z Evropské školní studie a alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2015, (Chomynová, Csémy, & Mravčík, 2016).

3.2.1 Škála rodinného prostředí

Škála rodinného prostředí (ŠRP) je adaptací Family Environment Scale (FES) od autorů Moos, Insel a Humphrey z roku 1981 (Hargašová & Kollárik, 1986). Jedná se o dotazník, který byl pro naše podmínky upraven a přepracován v roce 1986 a který si klade za cíl zhodnotit rodinu na základě subjektivních výpovědí respondentů. Východiskem je přitom předpoklad, že lidské chování složitě ovlivňují nejen parametry osobnosti, ale i prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje.

ŠRP obsahuje 90 tvrzení, která se týkají rodinného prostředí. Úkolem respondentů je rozhodnout, zda pro jejich rodinu daný výrok platí (P), či neplatí (N). Tvrzení jsou obsahově rozdělena do deseti subškál, které vytvářejí tři dimenze rodiny: vztahovou, osobnostního růstu a udržování systému.

- a) Vztahová dimenze** zahrnuje subškály soudržnost (S), expresivita (E) a konfliktnost (K). Na základě zodpovězení daných výroků lze usuzovat na míru sounáležitosti, hrdosti a citového propojení členů rodiny, stejně jako otevřenosti ve vyjadřování citů, a tedy i agresivity.
- b) Dimenze osobnostního růstu** obsahuje subškály nezávislost (N), orientace na úspěch (OÚ), intelektuálně-kulturní (IKO), aktivní rekreační (ARO) a morálně-světónázorové (M) orientace. Subškála nezávislost zjišťuje míru podpory soběstačnosti a samostatnosti. Orientace na úspěch vypovídá o tom, jaký důraz je v rodině kladen na dosahování co nejlepších výsledků v nejrůznějších oblastech lidského konání. Intelektuálně-kulturní orientaci představuje zájem rodiny o intelektuální, společenské a kulturní záležitosti. Aktivní rekreační orientace se zaměřuje na způsoby trávení volného času a morálně-světónázorová orientace se vztahuje k hodnotám, které rodina uznává.

c) Dimenze udržování systému se skládá ze dvou subškál: organizace (O) a kontrola (K). S pomocí této dimenze si lze vytvořit představu o struktuře rodiny, pravidlech, které v ní platí, povinnostech, které se musí plnit, a stupni kontroly, který v rodině panuje.

ŠRP lze využít při práci s jednotlivci (jak bylo použito i zde) nebo s celou rodinou, přičemž dotazník dle příručky mohou vyplňovat děti od deseti let věku a vyplňování není časově nijak limitováno.

Na základě shody odpovědí respondentů s odpověďmi uvedenými v příručce na stranách 11-14 lze spočítat hrubé skóre (HS) pro jednotlivé subškály, to se následně převede na standardní skóre s využitím Tab. A na straně 30 a na základě hodnoty standardního skóre lze zjistit o jaký typ rodiny, dle typologie rodin uvedených na stranách 14-21, se jedná (Hargašová & Kollárik, 1986). Celkem je zmíněno 7 typů a každý spadá do určité dimenze:

- a) Rodiny orientované na osobnostní růst** mají minimálně jednu zvýšenou subškálu (standardní skóre ≥ 60) v této dimenzi. Patří sem:
- *rodiny orientované na nezávislost* (nezávislost \geq orientace na úspěch, intelektuálně-kulturní orientace a morálně-světonázorová orientace)
 - *rodiny orientované na úspěch* (orientace na úspěch \geq intelektuálně-kulturní a morálně-světonázorová orientace)
 - *rodiny orientované morálně-nábožensky*
 - strukturované (morálně-světonázorová orientace \geq intelektuálně-kulturní orientace a organizace)
 - nestrukturované (morálně-světonázorová orientace \geq intelektuálně-kulturní orientace a organizace; organizace je zároveň menší nebo rovna 50)
 - *rodiny intelektuálně-kulturně orientované* (intelektuálně-kulturní orientace ≥ 60)

b) Rodiny orientované na vztahy mají minimálně jednu zvýšenou subškálu ve vztahové dimenzi a zároveň je nelze zařadit do žádného z výše zmíněných typů rodin. Jedná se o:

- *rodiny orientované na vzájemnou podporu* (soudržnost a nebo expresivita ≥ 60 a zároveň \geq konflikt)
- *rodiny orientované na konflikt* (konflikt ≥ 60)

c) Rodiny orientované na udržování rodinného systému nelze zařadit mezi žádný z výše uvedených typů rodin. Nachází se zde:

- *dezorganizované rodiny* (organizace ≤ 50)

Mnou použitý dotazník obsahoval některá tvrzení, která rozšiřovala ta původní ze ŠRP. Například tvrzení číslo 87: „K hlavním druhům zábavy patří v naší rodině sledování televize a poslech rádia.“, jsem upravila na: „K hlavním druhům zábavy v naší rodině patří dívání na televizi, poslouchání rádia nebo brouzdání po internetu apod.“. Podobně tvrzení číslo 76: „Sledování televize je v naší rodině důležitější než četba knih.“, bylo nahrazeno za: „Dívání se na televizi (nebo práce na PC) je v naší rodině důležitější než čtení knih.“. Celkově jsem pak mnoho výroků přeformulovala do jazyka bližšího dnešním dětem, ale zároveň jsem snažila, aby byl zachován jejich původní význam.

3.2.2 Škála závislosti na internetu

Blinka a Šmahel vytvořili na základě šesti komponent závislosti dle Griffithse (2005) škálu závislosti na internetu (Blinka, 2014). Tento screeningový nástroj byl použit v šetření World Internet Project (Šmahel et al., 2009) a existuje i ve verzi, která zjišťuje závislost na počítačových hrách (Blinka & Šmahel, 2010).

Škála se skládá z 10 otázek spadajících do 5 dimenzí: salience, změna nálady, tolerance, konflikt a časové omezení. Otázky zjišťují, zda jedinec v souvislosti s pobytem na internetu zažíval následující věci:

- a)** Zanedbáváš někdy své potřeby (např. jídlo či spánek) kvůli internetu či hraní her?

- b)** Představuješ si, že jsi na internetu nebo hraješ hry, i když to zrovna neděláš?
- c)** Cítíš se neklidný/á, mrzutý/á nebo podrážděný/á, když nemůžeš být na internetu nebo hrát hry?
- d)** Cítíš se veselejší a šťastnější, když se dostaneš do hry nebo spustíš internet?
- e)** Máš pocit, že na internetu nebo ve hře trávíš stále více času?
- f)** Přistihneš se, že zůstáváš na internetu nebo ve hře, i když Tě to už vlastně nebaví?
- g)** Hádáš se někdy se svými blízkými (rodina, přátelé, partner/ka) kvůli času, který trávíš na internetu nebo ve hře?
- h)** Strádá tvoje rodina, přátelé, práce či zájmy kvůli času, který trávíš hraním nebo online?
- i)** Pokusil/a jsi se někdy neúspěšně omezit čas, který trávíš na internetu nebo ve hře?
- j)** Stává se Ti, že jsi byl/a na internetu nebo ve hře výrazně déle, než jsi původně zamýšlela?

Na rozdíl od původních otázek Šmahela a Blinky (Blinka, 2014) bylo v dotazníkovém šetření této práce kromě pobytu na internetu speciálně zmíněno i hraní her.

Respondenti své odpovědi zaznamenávají na Likertovu čtyřbodovou škálu: nikdy – zřídka – často - velmi často. Zaškrtně-li respondent v každé z 5 dimenzí alespoň jednou odpověď často nebo velmi často, je hodnocen jako potenciálně závislý. Jako ohrožený závislostí je pak označen takový jedinec, který odpoví často či velmi často na otázky ze 4 různých dimenzí, přičemž jednou z těchto dimenzí musí být dimenze konfliktu.

3.3 Metoda sběru dat

Samotné dotazování na jednotlivých školách se konalo v březnu a dubnu roku 2018. Na dvou základních školách jsem byla dotazování přítomna osobně. Žáky jsem seznámila s účelem vyplňování dotazníků, sdělila jsem jim, že účast v dotazníkovém

šetření je dobrovolná, že veškeré jimi poskytnuté informace jsou zcela anonymní a není potřeba nikam uvádět jméno či adresu, že nikdo jiný kromě mne nebude mít k dotazníkům přístup a že jimi poskytnuté údaje nebudou použity k jinému než výzkumnému účelu v této závěrečné bakalářské práci.

Samotné vyplňování trvalo průměrně 30 minut u starších ročníků a 45 minut u žáků 7. tříd. Žáci, kteří neměli od zákonných zástupců povolenou účast, pracovali na úkolech, které jim zadali vyučující těch hodin, místo kterých dotazování probíhalo, přičemž vyučující byli dotazování také přítomni. Vyplněné dotazníky žáci odevzdávali přímo mně.

Na zbylých dvou základních školách, na základě vzájemné domluvy v rámci zrychlení sběru dat, probíhalo dotazování bez mé přítomnosti. Ředitelům daných škol, kteří dotazníky dále distribuovali mezi učitele, jsem sdělila ty nejdůležitější informace související s vyplňováním dotazníku, tedy že účast je dobrovolná, že veškeré poskytnuté údaje jsou anonymní a že učitelům není povoleno do vyplněných dotazníků nahlížet, a tyto informace pak byly prostřednictvím učitelů sděleny i žákům. Vyplněné dotazníky učitelé odevzdaly nazpět ředitelům u kterých jsem si je následně vyzvedla.

3.4 Metoda analýzy dat

Dotazníky byly opatřeny pořadovým číslem a v nich uvedená data byla převedena na kódy¹ a přepsána do tabulkového procesoru Microsoft Excel. V tomto programu došlo také k vyhodnocení obou použitých škál. Byla určena míra závažnosti závislostního chování na internetu a s pomocí příručky od Hargašové a Kollárika (1982) bylo vyhodnoceno ŠRP. Dále zde byly tvořeny tabulky a grafy s pomocí kterých jsem hledala odpovědi na výzkumné otázky.

¹ Každá odpověď byla opatřena svým kódem. V případě otázek s jednou možnou odpovědí, např. otázka č. 4: „Kde bydlíš?“, byla odpověď „na vesnici“ označena číslem „1“, odpověď „ve městě“ číslem „2“. Do Excelu se pak zapisovalo číslo příslušné zaškrtnuté odpovědi. V případě otázek s možností zaškrtnutí více odpovědí, např. otázka č. 5: „S kým žiješ“, měli respondenti na výběr z 9 možností, každá odpověď byla označena jedním písmenem české abecedy od „a“ po „i“. Do Excelu se potom zvlášť zapsalo číslo otázky společně s příslušným označením každé odpovědi („5a“, „5b“, „5c“, ... „5i“). V případě zaškrtnutí dané možnosti, například „a“, pod kterou se ukrývala odpověď „s matkou“, se u otázky označené jako „5a“ zapsala „1“, u nezaškrtnutých možností se psala „0“. V ŠRP se odpovědi P (platí) značili číslem „1“, N (neplatí) číslem „0“.

3.5 Etika

Účast v dotazníkovém šetření byla dobrovolná. Pro nízký věk respondentů byl však potřeba zákonnými zástupci podepsaný informovaný souhlas povolující účast žáka ve výzkumu. S pomocí učitelů byly žákům na základě ústního i písemného souhlasu rozdány dotazníky. Žáci, kteří účast povolenou neměli, pracovali na úkolech zadaných vyučujícími té hodiny, místo které dotazování probíhalo.

Veškeré poskytnuté informace byly anonymní, nikam do dotazníku se nesměla uvádět adresa ani jméno, na to byli žáci zvláště upozorněni.

Do vyplněných dotazníků jsem směla nahlížet pouze já, učitelé i ředitelé byli důrazně nabádáni, aby tak nečinili.

4 Výsledky výzkumu

4.1 Prevalence závislostního chování na internetu

Tabulka č. 2 podává informace o míře závažnosti závislostního chování na internetu. Z celkového počtu 254 respondentů bylo možné 13 jedinců (5,1 %) označit za potenciálně závislé a 15 jedinců (5,9 %) bylo klasifikováno jako jedinci ohrožení závislostním chováním.

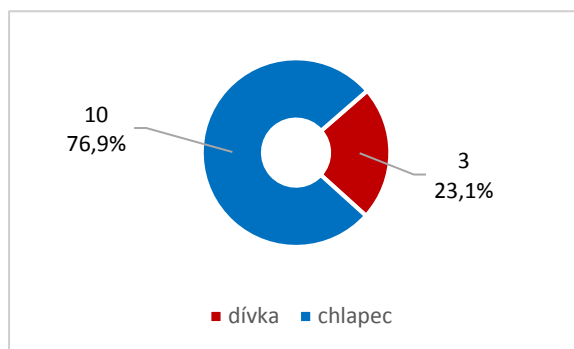
Vzhledem k nízkému počtu potenciálně závislých jedinců budu v následujících kapitolách pracovat se sloučenou skupinou, ve které jsou zahrnuti i jedinci ohrožení závislostním chováním na internetu.

Tabulka č. 2 Prevalence závislostního chování na internetu v souvislosti s pohlavím

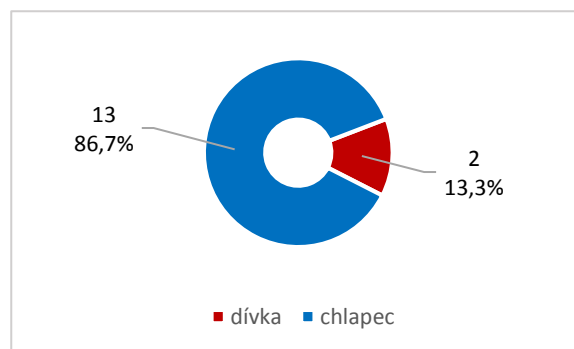
Pohlaví		dívka		chlapec		Celkem	
Vyjádřeno		abs.	rel. (řádek)	abs.	rel. (řádek)	abs.	rel. (sloupec)
Závislostní chování na internetu	OK	136	60,2 %	90	39,8 %	226	89,0 %
	Ohrožení	2	13,3 %	13	86,7 %	15	5,9 %
	Závislí	3	23,1 %	10	76,9 %	13	5,1 %

Graf č. 1 a 2 zobrazuje značný nepoměr výskytu závislostního chování na internetu u chlapců a děvčat, kdy chlapci výrazně převyšují dívky v obou sledovaných kategoriích. 10 chlapců a pouze 3 dívky byli klasifikováni jako potenciálně závislí. V kategorii ohrožených závislostním chováním se jednalo o 13 chlapců a 2 dívky. 86,7 % ohrožených a 76,9 % potenciálně závislých jedinců tak představovali chlapci.

Graf č. 2 Zastoupení chlapců a dívek ve skupině potenciálně závislých na internetu

Graf č. 1 Zastoupení chlapců a dívek ve skupině ohrožených závislostním chováním na internetu

V Tabulce č. 3 je uvedeno, kolik jedinců dosáhlo na škále závislosti na internetu příslušného množství bodů, přičemž jedinci, kteří získali 0, 1, 2 či 3 body, nejsou považováni za ohrožené závislostním chováním na internetu, a jedinci s pětibodovým ziskem jsou klasifikováni jako potencionálně závislí (Blinka, 2014). Zajímavé je, že počet jedinců, kteří získali 4 body, je celkem 32 (10 dívek a 22 chlapců), z toho ale pouze necelou polovinu žáků (2 dívky a 13 chlapců), lze považovat za ohrožená závislostním chováním na základě toho, že v dimenzi konfliktu alespoň jednou zaškrtili odpověď často či velmi často.

Tabulka č. 3 Zisk bodů na škále závislosti na internetu dle pohlaví

Pohlaví		dívka		chlapec		Celkem	
Vyjádřeno		abs.	rel. (řádek)	abs.	rel. (řádek)	abs.	rel. (sloupec)
Získané body	0	55	71,4 %	22	28,6 %	77	30,3 %
	1	42	70,0 %	18	30,0 %	60	23,6 %
	2	20	47,6 %	22	52,4 %	42	16,5 %
	3	11	36,7 %	19	63,3 %	30	11,8 %
	4	10	31,3 %	22	68,8 %	32	12,6 %
	5	3	23,1 %	10	76,9 %	13	5,1 %

Zároveň v této tabulce můžeme vidět, že dívky dosahovaly na škále závislosti na internetu častěji nižšího bodového hodnocení než chlapci. 55 dívek získalo 0 bodů, 42 získalo bod 1. Mezi chlapci se jedná o 22, respektive 18 jedinců s jednobodovým ziskem. Téměř $\frac{3}{4}$ všech nul bodových a jednobodových zisků tak připadly děvčatům. U čtyřbodových a pětibodových zisků to bylo naopak v prospěch chlapců.

4.2 Rozvedení rodiče a závislostní chování na internetu u dětí

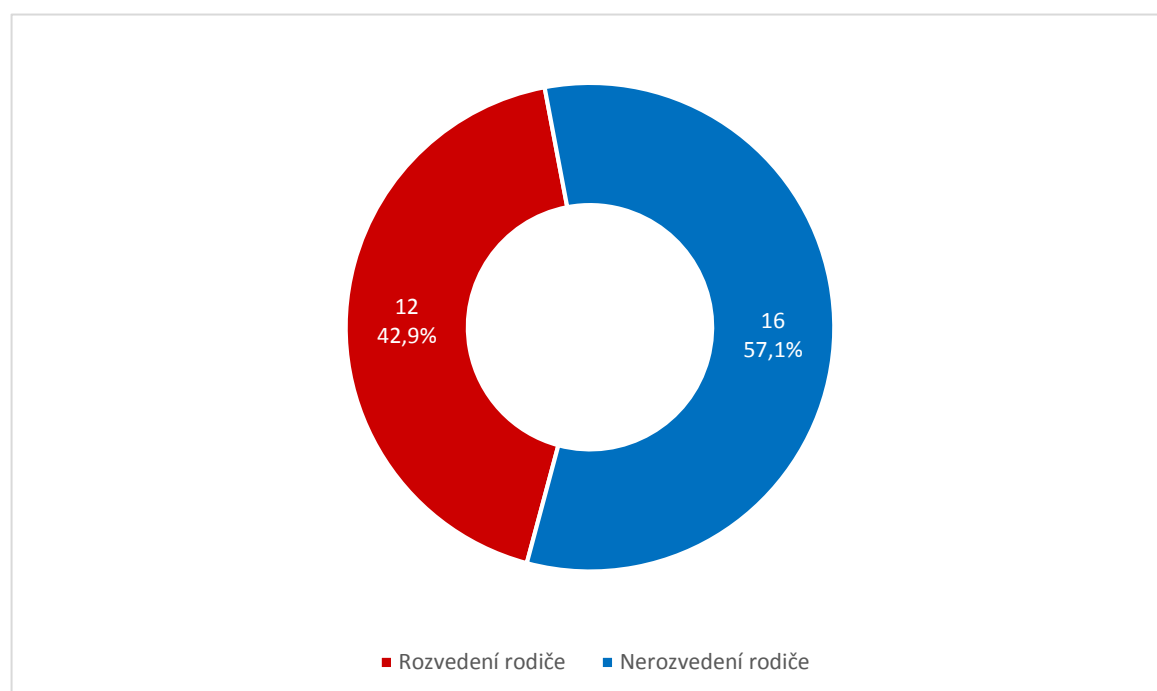
Tabulka č. 4 ukazuje v jakém poměru jsou v souboru respondentů zastoupeni jedinci pocházející z rozvedených a nerozvedených rodin. Celkem bylo zaznamenáno 87 rozvodů (34,3 %), z toho se ve 12 případech (13,8 %) jednalo o rodiny s potenciálně závislými / ohroženými dětmi.

Tabulka č. 4 Zastoupení rozvedených a nerozvedených rodičů mezi žáky v jednotlivých sledovaných kategoriích závislostního chování na internetu

Závislostní chování na internetu		OK		Ohrožení + Závislí		Celkem	
		abs.	rel. (řádek)	abs.	rel. (řádek)	abs.	rel. (sloupec)
Rodiče	rozvedení	75	86,2 %	12	13,8 %	87	34,3 %
	nerozvedení	151	90,4 %	16	9,6 %	167	65,7 %

Graf č. 3 ukazuje, že mezi jedinci potenciálně závislými / ohroženými bylo 16 těch, kteří pocházeli z rodin úplných. Zbylých 42,9 % rodin sestávalo z pěti dětí žijících s matkou a nevlastním otcem, tří matek samoživitelek, dvou jedinců z dětského domova, jednoho žáka vychovávaného pouze otcem a jednoho žijícího u prarodičů.

Graf č. 3 Zastoupení rozvedených a nerozvedených rodičů ve skupině jedinců potenciálně závislých / ohrožených závislostním chováním na internetu

4.3 Vzdělání rodičů a závislostní chování na internetu u dětí

Závislostní chování na internetu u dítěte v souvislosti se vzděláním matky je znázorněno v Tabulce č. 5 a Grafu č. 4. Největší počet matek představovaly ty, které měly ukončené středoškolské vzdělání s maturitou. Celkově se jednalo o 77 matek (30,3 %).

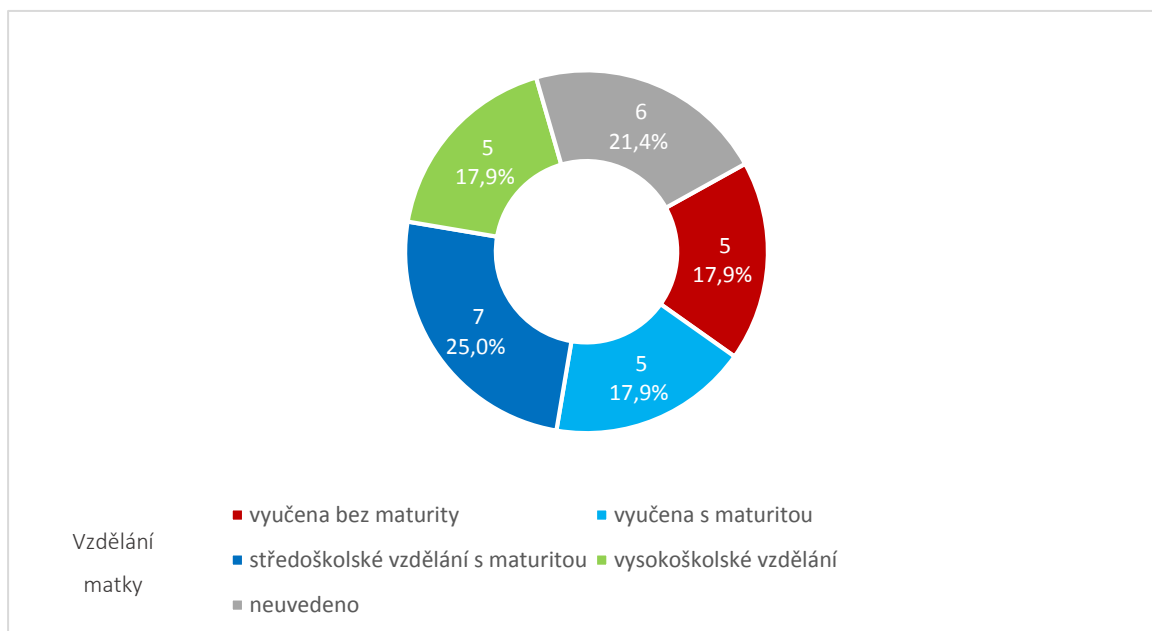
Do sloučené skupiny „vyučena s maturitou“ a „středoškolské vzdělání s maturitou“ připadla polovina všech matek, stejně tak polovina matek od dětí bez zjištěného rizika ohrožení závislostním chováním na internetu a 12 matek od dětí potenciálně závislých / ohrožených.

Počet matek vyučených bez maturity a vysokoškolsky vzdělaných byl ve všech sledovaných kategoriích téměř vyrovnaný, ve skupině potenciálně závislých / ohrožených dokonce shodný - 5 matek vyučených bez maturity a 5 s vysokoškolským titulem.

Tabulka č. 5 Nejvyšší dosažené vzdělání matky a závislostní chování na internetu u dětí

Závislostní chování na internetu		OK		Ohrožení + Závislí		Celkem	
		abs.	rel. (řádek)	abs.	rel. (řádek)	abs.	rel. (sloupec)
Vzdělání matky	základní	4	100,0 %	0	0,0 %	4	1,6 %
	vyučena bez maturity	28	84,8 %	5	15,2 %	33	13,0 %
	vyučena s maturitou	46	90,2 %	5	9,8 %	51	20,1 %
	středoškolské vzdělání s maturitou	70	90,9 %	7	9,1 %	77	30,3 %
	vysokoškolské vzdělání	37	88,1 %	5	11,9 %	42	16,5 %
	neuvedeno	41	87,2 %	6	12,8 %	47	18,5 %

Graf č. 4 Zastoupení matek podle nejvyššího dosaženého vzdělání ve skupině potencionálně závislých / ohrožených respondentů

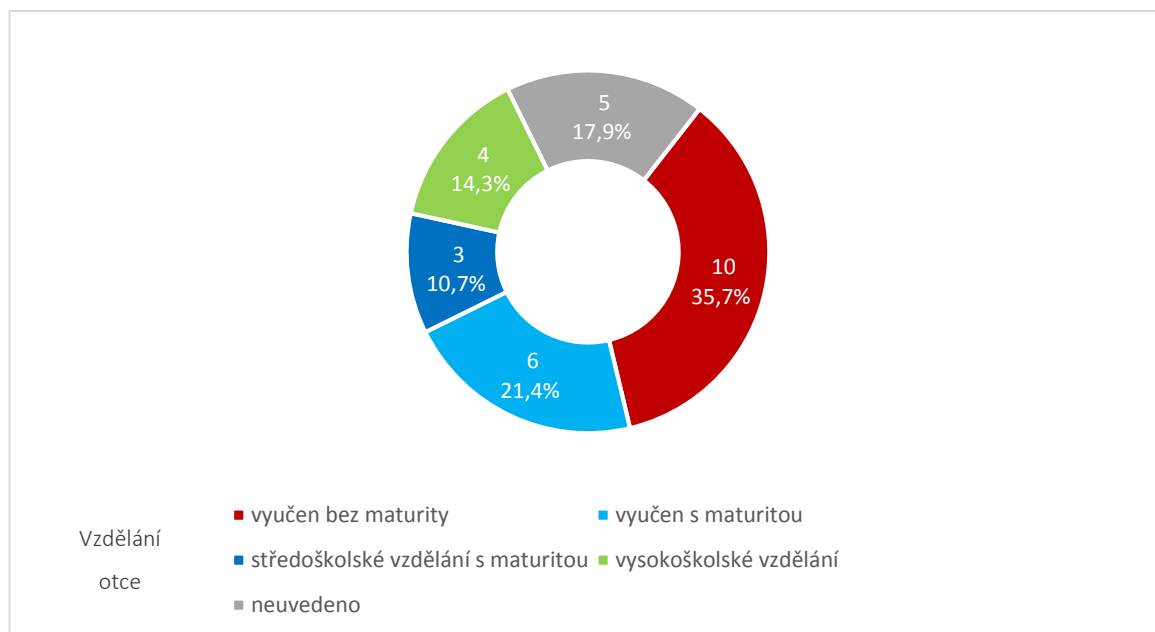
Mezi otci bylo nejčastější střední vzdělání nematuritní, celkově se jednalo o 58 případů, z toho v 17,2 % případů šlo o otce s dětmi potencionálně závislými / ohroženými závislostním chováním na internetu (viz Tabulka č. 6).

U potencionálně závislých / ohrožených respondentů sloučená skupina „vyučen s maturitou“ a „středoškolské vzdělání s maturitou“ početně nepřevyšovala kategorii „vyučen bez maturity“, jak tomu bylo u matek. V Grafu č. 5 zároveň můžeme vidět, že středoškolské nematuritní vzdělání mělo 10 otců (35,7 %), zatímco vysokoškolské pouze 4 (14,3 %).

Tabulka č. 6 Nejvyšší dosažené vzdělání otce a závislostní chování na internetu u dětí

Závislostní chování na internetu		OK		Ohrožení + Závislí		Celkem	
		abs.	rel. (řádek)	abs.	rel. (řádek)	abs.	rel. (sloupec)
Vzdělání otce	základní	4	100,0 %	0	0,0 %	4	1,6 %
	vyučen bez maturity	48	82,8 %	10	17,2 %	58	22,8 %
	vyučen s maturitou	48	88,9 %	6	11,1 %	54	21,3 %
	středoškolské vzdělání s maturitou	44	93,6 %	3	6,4 %	47	18,5 %
	vysokoškolské vzdělání	34	89,5 %	4	10,5 %	38	15,0 %
	neuveдено	48	90,6 %	5	9,4 %	53	20,9 %

Graf č. 5 Zastoupení otců podle nejvyššího dosaženého vzdělání ve skupině potenciálně závislých / ohrožených respondentů

4.4 Typologie rodiny a závislostní chování na internetu

Poslední výzkumná otázka se zabývá souvislostí mezi typem rodiny a závislostním chováním na internetu. Zajímá mě, z jakých typů rodin (dle ŠRP) pocházejí jedinci potenciálně závislí / ohrožení závislostním chováním na internetu a zda se ve většině případů bude jednat o rodiny orientované na konflikt. Údaje potřebné ke zodpovězení této otázky jsou uvedeny v Tabulce č. 7.

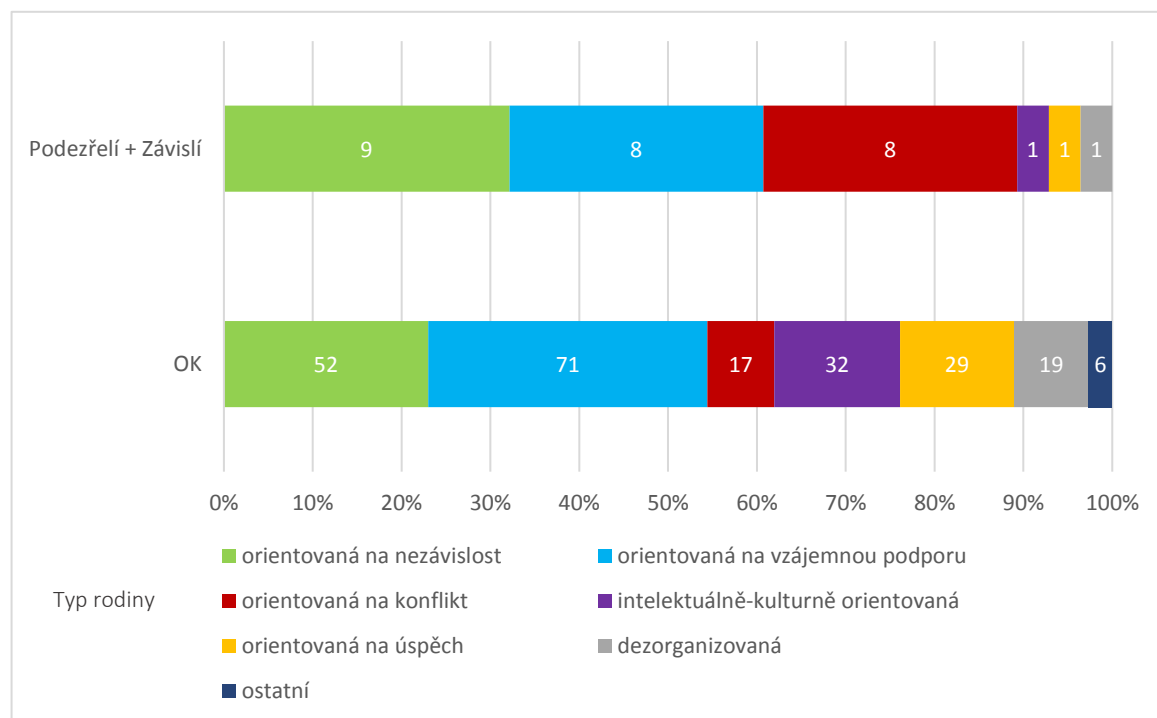
Nejčastěji určeným typem rodiny v tomto výzkumném vzorku byla u 79 jedinců (31,1 %) rodina orientovaná na vzájemnou podporu, za kterou následovala rodina orientovaná na nezávislost (61 rodin, 24,0 %). I mezi potenciálně závislými / ohrožený jedinci tyto typy rodin zaujímaly přední příčky společně ještě s rodinou orientovanou na konflikt (viz Graf č. 6) - konkrétně se jednalo o 9 rodin (32,1 %) orientovaných na nezávislost, 8 rodin (28,6 %) orientovaných na vzájemnou podporu a stejný počet odpovídal rodinám orientovaným na konflikt. Je zajímavé, že rodina orientovaná na konflikt byla klasifikována z celkového počtu 254 respondentů u 25 jedinců (9,8 %) a z toho se v 8 případech (32,0 %) jednalo o jedince potenciálně závislé či ohrožené. Mezi jedinci bez zjištěného rizika ohrožení závislostním chováním

na internetu rodina orientovaná na konflikt zaujímala páté místo, před ní se nacházely ještě rodiny orientované intelektuálně-kulturně a orientované na úspěch.

Tabulka č. 7 Závislostní chování na internetu a typ rodiny dle ŠRP (červeně jsou vyznačeny nejčastěji se vyskytující typy rodin u jedinců potenciálně závislých / ohrožených závislostním chováním na internetu)

Závislostní chování na internetu		OK		Podezřelí + Závislí		Celkem	
Vyjádřeno		abs.	rel. (řádek)	abs.	rel. (řádek)	abs.	rel. (sloupec)
Typ rodiny	orientovaná na vzájemnou podporu	71	89,9 %	8	10,1 %	79	31,1 %
	orientovaná na nezávislost	52	85,2 %	9	14,8 %	61	24,0 %
	intelektuálně-kulturně orientovaná	32	97,0 %	1	3,0 %	33	13,0 %
	orientovaná na úspěch	29	96,7 %	1	3,3 %	30	11,8 %
	orientovaná na konflikt	17	68,0 %	8	32,0 %	25	9,8 %
	dezorganizovaná	19	95,0 %	1	5,0 %	20	7,9 %
	neurčeno	3	100,0 %	0	0,0 %	3	1,2 %
	strukturovaná morálně-světónázorová	2	100,0 %	0	0,0 %	2	0,8 %
	nestrukturovaná morálně-světónázorová	1	100,0 %	0	0,0 %	1	0,4 %

Graf č. 6 Zastoupení jednotlivých typů rodin ve skupině potenciálně závislých / ohrožených respondentů a jedinců bez zjištěného rizika závislostního chování na internetu

4.5 Užívání návykových látek a závislostní chování na internetu

Jelikož v dotazníku byly zahrnuty i otázky zjišťující zkušenosti respondentů s legálními i nelegálními návykovými látkami, budu se v této kapitole zabývat souvislostí mezi celoživotní prevalencí konzumace vybraných substancí a závislostním chováním na internetu.

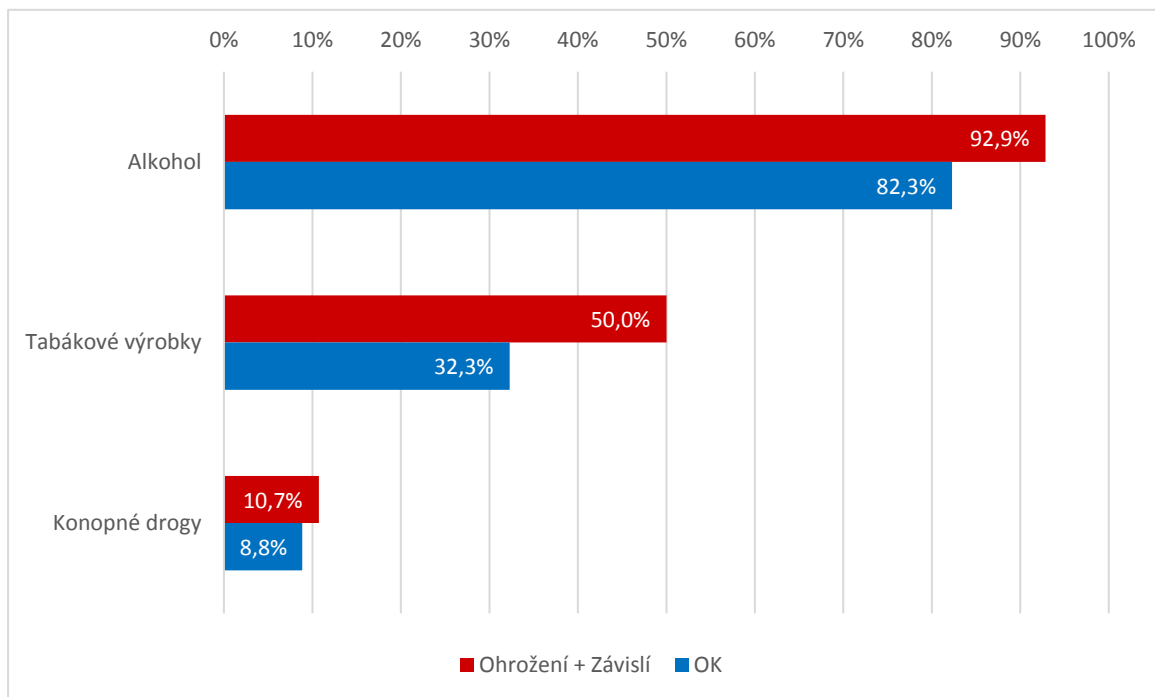
Tabákové výrobky z celkového počtu 254 respondentů nikdy v životě nekonzumovalo 167 jedinců, tedy více jak polovina (65,7 %), u konopných drog se jednalo o 231 respondentů (90,9 %), kteří zkušenost s těmito látkami negovali. Alkohol nikdy v životě ovšem nepilo pouze 42 jedinců (16,5 %).

Tabulka č. 7 podává informace o tom, kolik procent respondentů z příslušných kategorií má zkušenosti s legálními i nelegálními návykovými látkami. Můžeme vidět, že ani jeden závislý či ohrožený závislostním chováním neuvedl, že by kdy v životě užil pervitin, LSD, kokain či heroin, přitom u jedinců nevykazující znaky závislostního chování na internetu se jednalo celkově o 9 zaznamenaných odpovědí, které zkušenost s těmito substancemi potvrdily. Nicméně mezi jedinci potenciálně závislými / ohroženými závislostním chováním na internetu je větší procento těch, kteří mají zkušenost s konzumací alkoholu, tabákových výrobků a marihuany než mezi jedinci, kteří problémy se závislostním chováním na internetu nemají (viz Graf č. 7).

Tabulka č. 8 Celoživotní prevalence zkušeností s vybranými návykovými látkami ve skupině potenciálně závislých / ohrožených respondentů a jedinců bez zjištěného rizika závislostního chování na internetu

Závislostní chování na internetu		OK		Ohrožení + Závislí		Celkem	
		abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.
Návykové látky	Vyjádřeno						
	Alkohol	186	82,3 %	26	92,9 %	212	83,5 %
	Tabákové výrobky	73	32,3 %	14	50,0 %	87	34,3 %
	Konopné drogy	20	8,8 %	3	10,7 %	23	9,1 %
	Pervitin či jiné amfetaminy	1	0,4 %	0	0,0 %	1	0,4 %
	LSD, houbičky či jiné halucinogeny	2	0,9 %	0	0,0 %	2	0,8 %
	Kokain	2	0,9 %	0	0,0 %	2	0,8 %
Heroin či jiné opiáty	4	1,8 %	0	0,0 %	4	1,6 %	

Graf č. 7 Celoživotní prevalence konzumace alkoholu, tabákových výrobků a konopných drog ve skupině potencialně závislých / ohrožených respondentů a jedinců bez zjištěného rizika závislostního chování na internetu

4.6 Odpovědi na výzkumné otázky

První výzkumná otázka: Jaká je prevalence závislostního chování na internetu u žáků 7. – 9. tříd vybraných základních škol ve městě Příbram? Bude se v případě potencionálně závislých / ohrožených jedinců jednat z větší části o chlapce?

Odpověď: Prevalence závislostního chování na internetu byla ve výzkumném vzorku 11,0 % - 5,1 % potencionálně závislých a 5,9 % ohrožených jedinců – celkem 28 respondentů z 254. Větší část potencionálně závislých / ohrožených skutečně představovali chlapci, konkrétně se jednalo o 23 jedinců - 76,9 % chlapců mezi potencionálně závislými a 86,7 % mezi jedinci ohroženými závislostním chováním na internetu.

Druhá výzkumné otázka: Budou jedinci potencionálně závislí / ohrožení závislostním chováním na internetu pocházet z rozvedených rodin častěji než z rodin úplných?

Odpověď: Ne, jedinci potencionálně závislí / ohrožení pocházeli v 57,1 % případů z rodin nerozvedených - 16 jedinců mělo rodiče nerozvedené, 12 rozvedené.

Třetí výzkumná otázka: Jaký vztah existuje mezi závislostním chováním na internetu a nejvyšším dosaženým vzděláním rodičů?

Odpověď: Se zvyšujícím se nejvyšším dosaženým vzděláním otce se snižoval počet jedinců potencionálně závislých / ohrožených – 10 otců potencionálně závislých / ohrožených jedinců bylo vyučeno bez maturity, 9 získalo maturitní vysvědčení a 4 měli vysokoškolské vzdělání.

U matek bylo vzdělání středoškolské nematuritní a vysokoškolské méně často spojováno s výskytem závislostního chování na internetu u dětí – 13 matek potencionálně závislých / ohrožených jedinců mělo maturitní vysvědčení, 5 jich bylo vyučeno bez maturity a 5 získalo vysokoškolský titul.

Čtvrtá výzkumná otázka: Z jakých typů rodin (dle ŠRP) budou nejčastěji pocházet jedinci závislí či ohrožení závislostním chováním na internetu? Bude se převážně jednat o rodiny orientované na konflikt?

Odpověď: Jedinci potencionálně závislí / ohrožení pocházeli v devíti případech z rodin orientovaných na nezávislost (32,1 %), v 8 případech z rodin orientovaných na vzájemnou podporu (28,6 %) a stejný počet představovaly rodiny orientované na konflikt. Nejednalo se tedy převážně o rodiny orientované na konflikt.

Diskuze a závěr

V praktické části této bakalářské práce jsem se snažila zjistit míru prevalence závislostního chování na internetu u žáků 7. – 9. tříd z vybraných základních škol ve městě Příbram a dále jsem se zabývala souvislostmi mezi tímto fenoménem, pohlavím respondentů a vybranými faktory rodinného prostředí.

Při interpretaci získaných výsledků musíme mít na mysli, že dvě stěžejní části kompilovaného dotazníku zabývající se rodinným prostředím a mírou závažnosti závislostního chování na internetu jsou založeny na vlastní percepci respondentů a odpovědi tak mohou odrážet jejich temperament. Sobotková (2007) se zmiňuje o extrovertních jedincích, kteří mají tendenci v ŠRP skórovat výše než jedinci introvertní. Dále upozorňuje na skutečnost, že získané profily odrážejí povětšinou aktuální dění v rodině. Problematická situace ovlivňuje profil především v získání nižšího skóre na subškálách soudržnosti, expresivity a osobního rozvoje, naopak vyšší skóre vykazuje subškála konfliktnosti. I vyplňování škály závislosti na internetu je ovlivněno osobností jedince a stavy, které jeden člověk může vnímat jako problémové, přejde jiný bez povšimnutí. Škála závislosti na internetu zároveň zmiňovala i hraní her, u kterého hrozí nebezpečí, že si jej respondenti mohli vyložit jako hraní offline her.

Výzkumný soubor v konečném součtu (po vyřazení 24 dotazníků) čítal 254 respondentů 7. – 9. tříd, přitom musíme brát v potaz, že toto číslo mohlo být vyšší, ale mnoho zákonných zástupců nesouhlasilo s účastí dítěte v dotazníkovém šetření a další úbytek představovali žáci, kteří sice účast povolenou měli, nicméně v den dotazování nebyli přítomni ve škole.

Na základě ztráty 21 neúplně vyplněných dotazníků jsem si kladla otázku, proč téměř 8 % respondentů odevzdalo dotazník s jednou či dvěma zcela prázdnými stránkami, na které nezaškrtili ani jednu z příslušných odpovědí. Domnívám se, že značný podíl na tom má skutečnost, že dotazník byl opravdu dlouhý (11 stránek a více jak 100 otázek). Žákům tak mohl nejen chybět potřebný čas, kdy na dotazníkové šetření byla vymezena jedna vyučovací hodina, vyplňování je ale mohlo také přestat bavit a pak je otázkou, kolik takových jedinců nechalo otázky jednoduše nezodpovězené a kolik jich náhodně zaškrtovalo odpovědi, což by samozřejmě vedlo ke snížení reliability

získaných dat. Dalším možným vysvětlením může být prostá skutečnost, že žáci mohli nějaké stránky nevědomky přeskočit, a to i přes to, že byly číslované a na konci dotazníku byla písemná žádost o znovu provedení kontroly úplného vyplnění. Tuto domněnku potvrzuje i má zkušenost, kdy se ke mně po odevzdání dotazníků mnoho žáků vracelo a kontrolovalo, zda nějaká otázka (někdy i celá stránka) nezůstala nezodpovězena.

Při ojediněle se vyskytujících nezaškrtnutých odpovědích usuzuji jednak na neochotu respondentů zodpovědět danou otázku (3 respondenti nechali prázdné políčko v ŠRP u otázky č. 53: „Členové naší rodiny někdy i udeří jeden druhého.“), dále připadá v úvahu neporozumění dané otázky (6 respondentů nechalo nevyplněné políčko u otázky č. 46: „V naší rodině zřídka vedeme nějaké intelektuální diskuse.“, a já se domnívám, že v tomto případě netušili, co si pod pojmem „intelektuální diskuse“ mají představit). Žákům dělala problém především záporná tvrzení, u kterých nevěděli, jakou odpověď mají zaškrtnout, takže se buď zeptali, nebo do dotazníku napsali odpověď vlastními slovy, popřípadě danou otázku nechali nezodpovězenou. Dále 3 respondenti neodpověděli na otázku č. 8: „Někdo z naší rodiny se angažuje ve společensko-politické práci.“, a to též přisuzuji neznalosti významu „společensko-politické práce“. Sobotková (2007) pak v souvislosti s touto otázkou upozorňuje na potřebu přepracování subškály morálně-světónázorové orientace, neboť tato subškála, jejíž součástí je i výše zmíněná otázka č. 8, byla vytvořena s ohledem na poměry bývalého Československa.

Jelikož ve výzkumném souboru bylo klasifikováno pouze 5,1 % jedinců jako potenciaálně závislých, pracovala jsem se sloučenou skupinou, kde byli zahrnuti i jedinci ohrožení závislostním chováním na internetu. Nicméně i při práci se sloučenou skupinou se projevoval výrazný limit výzkumného vzorku, neboť se zde nacházelo pouze 5 potenciaálně závislých / ohrožených dívek, více jak 80 % této sloučené skupiny tedy tvořili chlapci.

Ve výzkumném vzorku této práce se nacházelo 13 potenciaálně závislých (5,1 %) a 15 ohrožených jedinců (5,9 %) a tyto výsledky se shodují s výsledky Šubrtové (2012). Ta s použitím stejných otázek zjišťujících míru závislostního chování na internetu zjistila, že mezi 324 žáky ve věku 10-15 let bylo 17 ohrožených (5,2 %) a 19

závislých (5,9 %) jedinců. Nicméně mé výsledky se liší od výsledků Šmahela a kol. (2009), kteří měli ve skupině žáků ve věku 12–15 let 8 % potencionálně závislých a 15 % ohrožených jedinců. Je ovšem pravda, že můj výzkumný soubor se z hlediska reprezentativnosti nemůže poměřovat s výzkumným souborem Šmahela a kol. a na rozdíl od obou výše zmíněných výzkumů bylo v mém souboru zastoupeno jen málo 12letých dětí (konkrétně 8).

Na základě informací z již provedených výzkumů zabývajících se závislostním chováním na internetu (např. Artemis et al., 2014; Kumar et al. 2015) jsem předpokládala, že chlapci budou v porovnání s dívkami častěji klasifikováni jako potencionálně závislí či ohrožení závislostním chováním, a tento předpoklad se mi potvrdil, neboť se ve skupině potencionálně závislých nacházelo 10 chlapců (76,9 %) a pouze 3 dívky a v kategorii ohrožených závislostním chováním se jednalo o 13 chlapců (86,7 %) a 2 dívky. To, že se v tomto souboru respondentů objevuje více chlapců vykazujících znaky závislostního chování na internetu, může poukazovat na podobnost závislostního chování na internetu s patologickým hráčstvím. U obou typů závislostního chování převažují muži nad ženami a zároveň muži s těmito aktivitami začínají v nižším věku (Grant et al., 2010).

Zároveň považuji za důležité zmínit, že mnoho výzkumů žádné rozdíly v prevalenci závislostního chování na internetu v souvislosti s pohlavím nezaznamenalo. Wu, Wong, Yu, Fok, Yeung, Lam a Liu (2016) říkají, že je možné, že chlapci nejsou více ohroženou skupinou, nicméně mohou existovat jisté komponenty internetu, které mají vyšší závislostní potenciál u chlapců a jiné zase u dívek. U chlapců se mluví především o závislosti na hraní online her, kdy tato závislost dosahuje obecně vyšší prevalence než samotná závislost na internetu, sociálních sítích apod. (Blinka, 2015). Nemohu ovšem potvrdit, zda se i v případě závislých respondentů mužského pohlaví z mého výzkumného vzorku jednalo především o hráče online her, neboť toto nebylo předmětem výzkumu.

Domnívala jsem se, že jedinci vykazující znaky závislostního chování budou častěji pocházet z rodin rozvedených rodičů, ale výsledky ukazují, že je tomu naopak v mírný prospěch rodin úplných. Šestnáct potencionálně závislých / ohrožených jedinců žilo ve společné domácnosti s matkou a otcem, popřípadě sourozenci, a 12

jedinců (42,9 %) pocházelo z rodin rozvedených (celkově bylo zaznamenáno 86 dětí s rozvedenými rodiči). Tato moje domněnka může demonstrovat mezi lidmi docela rozšířené mylné přesvědčení, že děti z rozvedených rodin na tom musí být v nejrůznějších ohledech výrazně hůře než děti z rodin úplných. Vidíme ovšem, že zde tomu tak není, a úplnost či neúplnost rodiny není jediným faktorem podílejícím se na vzniku a rozvoji závislostního chování. Myslím si, že mnohem důležitější než samotný fakt, že jsou rodiče rozvedení, je způsob, jakým se nově vzniklé rodiny s takovými zátěžovými situacemi vypořádají a jak tuto skutečnost přijme samotné dítě. Pavlát (2011) v této souvislosti píše:

Dá se shrnout, že důsledkem rodičovského rozvodu je [u dětí] horší zdraví, horší příjem, méně úspěšné vztahy a horší životní styl. [...] V úhrnu jsou rozdíly mezi dětmi z rozvedených a nerozvedených rodin sice statisticky významné, avšak mírné. Populace dětí z nerozvedených a rozvedených rodin se ve svých výsledcích do značné míry překrývá. Tak například 42 % dětí nerozvedených rodičů v dospělosti vykazuje nižší úroveň prosperity než průměrné dítě z rozvedené rodiny.

Wu, Wong, Yu, Fok, Yeung, Lam a Liu (2016) ovšem došli k jinému závěru, neboť v jejich studii byl rozvod rodičů silným prediktorem závislostního chování na internetu u dětí (viz kapitola 3 Rodinné prostředí a závislostní chování na internetu). Nicméně znovu jen stěží můžeme porovnávat výsledky mého výzkumu a výzkumu Wu a kol. (2016) s jinou použitou metodologií a s výzkumným souborem, který čítal 1 163 jedinců ve věku 11-18 let. Také mentalita a rozvodová politika je v obou zemích rozdílná. Zatímco v mém výzkumném souboru pocházelo 33,9 % respondentů z neúplných rodin, ve výzkumném vzorku Wu a kol. (2016) se jednalo o 8,7 % jedinců s rozvedenými rodiči. Dále nevíme, jak staré děti byly, když se rodiče rozvedli, co se dělo před, během i po rozvodu, jak moc narušené či nenarušené vztahy mezi oběma rodiči jsou. To vše a mnohem více se dozajista podílí na tom, že zatímco ve studii Wu a kol. (2016) se téměř v polovině rozvedených rodin nacházeli potencionálně závislí jedinci na internetu, v mém výzkumném souboru jen ve 13,8 % rozvedených rodin. Je také možné, že v mém výzkumném vzorku nebyli identifikováni všichni rozvedení rodiče, nebo že někteří byli započítáni, i když byli stále sezdaní – na rozvedenost/nerozvedenost rodičů jsem totiž usuzovala na základě zaškrtnutých možností u otázky č. 5: „S kým žiješ ve společné domácnosti?“. Není vyloučeno, že některé děti mohly například zaškrtnout, že žijí s matkou i otcem, i když rodiče jsou

rozvedení a dítě jim bylo svěřeno do střídavé péče.

Dále jsem chtěla zjistit, zda existuje nějaká souvislost mezi vzděláním rodičů a závislostním chováním na internetu u dětí. Na základě získaných dat můžu říci, že se společně se zvyšujícím se nejvyšším dosaženým vzděláním otce snižoval počet jedinců potencionálně závislých / ohrožených - 10 otců mělo středoškolské vzdělání bez maturitního vysvědčení, 9 s maturitním vysvědčením a 4 měli ukončené vysokoškolské vzdělání. Mohla bych uvažovat o tom, že vysokoškolsky vzdělaní otcové si jsou vědomi rizik, kterým jejich děti na internetu mohou čelit, a snaží se jim předcházet. Vzorek potencionálně závislých / ohrožených jedinců je ovšem početně nedostatečný k jakémukoliv zobecnování, nehledě na skutečnost, že téměř 40 % otců nežilo ve společné domácnosti s potencionálně závislými / ohroženými dětmi a že 5 těchto respondentů nevědělo, jaké vzdělání jejich otec má.

Ve sloučené skupině ohrožených závislostním chováním na internetu a potencionálně závislých pocházelo nejvíce dětí (konkrétně 12) od matek se středoškolským vzděláním a maturitním vysvědčením, 5 jich bylo vyučeno bez maturity a 5 mělo vysokoškolské vzdělání. Nejedná se tedy o žádné výrazné početní rozdíly, je ovšem potřeba zmínit, že děti mnohdy pořádně nevědí, jakou školu jejich rodiče vystudovali, a i v dotaznících často vybraly jednu odpověď, aby ji vzápětí přeškrtnly a zaškrtnly políčko u možnosti „nevím“. Nicméně ke stejným výsledkům ohledně souvislosti mezi vzděláním matky a závislostním chováním na internetu dospěla i studie Gezgina a Kaplan Akilliho (2016). V té se sice zmiňuje, že děti od matek, které neměly žádné formální vzdělání (24 matek z celkového počtu 501 respondentů a s takovýmto jevem se v České republice v dnešní době setkáme jen stěží), byly méně často identifikovány jako jedinci závislí na internetu, nicméně získala-li matka formální vzdělání, pak žádné výrazné rozdíly pozorovány nebyly. Kabasakal (2015) ovšem dospěl k jinému závěru, neboť v jeho výzkumném vzorku se zvyšujícím se vzděláním rodičů stoupalo riziko toho, že jejich děti budou náchylnější k problematickému užívání internetu za předpokladu, že mají snadný přístup k internetu už od mladšího věku. Jelikož v České republice má přístup k internetu 95,9 % domácností s dětmi (Český statistický úřad, 2017), vzdělání rodičů bude mít jen zanedbatelný vliv na pořízení internetového připojení. Je možné, že v Turecku, kde byl proveden výzkum Kabasakala (2015), bude situace jiná a rodiče s nižším dosaženým vzděláním nebudou

mít dostatek prostředků na to, aby jejich domácnost měla přístup k internetu.

Z celkového počtu 254 respondentů bylo možné u 251 určit typ rodiny. Podobně Hargašová a Kollárik (1986) klasifikovali u 241 respondentů typ rodiny na základě vyplnění 267 dotazníků. U jedinců potencionálně závislých / ohrožených závislostním chováním na internetu byly klasifikovány 3 nejčastěji se vyskytující typy rodin: 9 jedinců pocházelo z rodiny orientované na nezávislost, 8krát byla určena rodina orientovaná na vzájemnou podporu a stejný počet odpovídal rodinám orientovaným na konflikt. Není pro mne překvapující, že právě rodiny orientované na konflikt zde v četnosti zaujímají druhé místo, neboť ne jeden výzkum potvrdil, že konflikty a násilí v rodině představují jeden z faktorů souvisejících s výskytem závislostního chování na internetu (např. Kim, Min, Min, Lee, & Yoo, 2018; Wu, Wong, Yu, Fok, Yeung, Lam, & Liu, 2016). V mém dotazníkovém šetření odpovědělo 11 potencionálně závislých / ohrožených respondentů kladně na otázku: „Členové naší rodiny někdy i udeří jeden druhého.“ Čtrnáct jedinců potvrdilo, že se v jejich rodině občas někdo tak rozčílí, že i tříská věcmi. Blinka (2014) v této souvislosti říká, že internet může být pro dítě prostředkem regulace nálady, místem, kde nemusí řešit problémy, kam může utéct od stresů. Na základě dat získaných z dotazníku ovšem nelze říci, zda jsou konflikty v rodině příčinou závislostního chování na internetu u dítěte, nebo zda závislostní chování na internetu vyvolává v rodině konflikty, přitom je pravděpodobné, že se zde bude jednat o reciproční vztah.

Domnívám se, že v rodinách orientovaných na nezávislost bude výskyt závislostního chování na internetu spojen s mírou kontroly, se zájmem, který rodiče budou mít na tom, co jejich dítě na internetu dělá. Šest závislých a 1 ohrožený jedinec z rodin orientovaných na nezávislost získali v ŠRP na subškále kontroly 2, 3 či 4 body z 10 možných. Kontrola v těchto rodinách tedy nebude na příliš vysoké úrovni. Obdobné tendence lze pozorovat i v rodinách orientovaných na vzájemnou podporu a na konflikt. Z celkového počtu 28 potencionálně závislých / ohrožených jedinců jich 18 (64,3 %) získalo pouze 2, 3 či 4 body. V dotazníkovém šetření jsem sice nezjišťovala, jak moc jsou respondenti kontrolováni v souvislosti s používáním internetu, je ovšem pravděpodobné, že nízký bodový zisk na subškále kontroly bude souviset i s nízkou kontrolou pohybu a pobytu dítěte na internetu ze strany rodičů. To není nijak překvapivý fakt, zvláště přihlédneme-li k věku respondentů, kteří v tomto období

potřebují jistou volnost a soukromí. Přesto Blinka a Ševčíková (2014) píší: „[...] je namístě, aby se rodiče zajímali, co jejich děti na internetu dělají, jakým úskalím tam čelí.“ a závislostní chování na internetu je dozajista také jedním z oněch možných úskalí. Nezaměňujme zde ovšem mezi sebou pojmy zájem a zákaz. Zájem v podobě kvalitní komunikace mezi rodiči a dětmi, kdy se řeší téma používání internetu, může být efektivním nástrojem prevence (Van den Eijnden et al., 2009), naproti tomu rodičovský přístup, který se vyznačuje značným množstvím pravidel a omezení ohledně používání internetu, byl ve studii Wu, Wong, Yu, Fok, Yeung, Lam a Liu (2016) častěji spojován s výskytem závislostního chování na internetu. Na základě výzkumu Chng a kol. (2015) se jen můžeme domnívat, že děti v rodinách ze studie Wu a kol. (2016), kde byly restriktivní mediace ohledně užívání internetu praktikovány, nevyrůstaly v prostředí oplývajícím podporou a láskou. Dle Chng a kol. (2015) totiž mohou být restriktivní mediace účinným prostředkem prevence závislostního chování na internetu ovšem za předpokladu, že se dítě v domácím prostředí cítí dobře. Toto tvrzení by mohlo být podporováno zjištěním z mého výzkumného souboru, ve kterém jedinci potencionálně závislí / ohrožení závislostním chováním na internetu měli v ŠRP na subškále soudržnosti jen ve 28,6 % případech zvýšené standardní skóre (≥ 60), na subškále expresivnosti pak jen ve 21,4 %. Přitom u jedinců bez určeného rizika ohrožení závislostního chování se jednalo o 41,6 %, respektive 36,7 % jedinců se zvýšeným standardním skórem na subškále expresivnosti. V rodinách potencionálně závislých / ohrožených jedinců tak dle ŠRP můžeme ve více jak 70 % případech pozorovat nižší podporu a zájem jednotlivých členů o sebe navzájem, nižší otevřenost v komunikaci a při projevoování citů. I kdyby v těchto rodinách byla kontrola na vyšší úrovni, je možné, vzhledem k nízké úrovni soudržnosti a expresivnosti, že by si toho děti z rodičovských mediací příliš nevzaly.

Podíváme-li se na zkušenosti respondentů s užíváním návykových látek, tak 17 % 15letých jedinců někdy v životě kouřilo marihuanu, 52,9 % 15letých jedinců konzumovalo alespoň 1x alkohol v posledních 30 dnech a 47,8 % 15letých respondentů mělo zkušenost s konzumací tabákových výrobků. Všechny tyto získané výsledky se příliš neliší od výsledků studie HBSC z roku 2014 (in Mravčík et al., 2016, s. 54-56), kde mělo 24 % 15letých zkušenost s marihuanou, 48 % dívek a 52 % chlapců pilo v posledních 30 dnech nějaký alkoholický nápoj a 52 % respondentů v tomto věku

někdy v životě kouřilo tabákové výrobky. Je možné, že například míra prevalence konzumace nejen marihuany by v mém výzkumném vzorku byla vyšší, kdybych dotazníkové šetření na všech základních školách prováděla osobně, neboť se takhle mohli žáci obávat, že jejich odpovědi (především co se užívání nelegálních návykových látek týká) uvidí učitelé. Shoda s výsledky HBSC je ovšem na první pohled zřejmá, přestože znovu porovnááme dva co do velikosti neporovnatelné výzkumné soubory: 761 žáků ve výzkumném souboru HBSC a sedmdesát 15letých žáků v mém výzkumném vzorku.

Mezi potencionálně závislími / ohroženými závislostním chováním na internetu pouze 2 jedinci nikdy v životě nepili alkohol, u tabákových výrobků se pak jedná o polovinu respondentů se zkušenostmi s konzumací, což je téměř o 20 % více než mezi jedinci, kteří závislostním chováním na internetu ohrozeni nejsou. Tato čísla by mohla podporovat již zmiňovanou podobnost závislostního chování na internetu se závislostí na návykových látkách.

Výsledky této bakalářské práce ukazují, že role rodiny při vzniku a rozvoji závislostního chování na internetu není zanedbatelná, a to bychom měli mít na paměti nejen při prevenci, ale i během léčby.

Internet je součástí našeho každodenního života a nemyslím si, že by zde bylo efektivním a žádoucím řešením, aby se děti v rámci prevence rozvoje závislostního chování používání internetu raději zcela vyhýbaly. Naopak považuji za důležité naučit děti internet používat „správným způsobem“, a to nejen v rámci výuky na základních školách, ale hlavně za pomoci rodičů v rodinném prostředí. Bylo by vhodné, aby se rodiče sami naučili zacházet s internetem. Problém je, že v České republice můžeme poměrně často pozorovat obrácenou socializaci, kdy používání nových médií učí ne rodiče děti, ale děti rodiče (Blinka & Ševčíková, 2014). Pak není překvapující, že se rodiče nezajímají o to, co jejich děti na internetu dělají, kolik tam tráví času, a že nevědí, jakým rizikům, závislostní chování nevyjímaje, tam mohou čelit. Komunikace s dětmi na téma používání internetu je ovšem potřeba a zájem ze strany rodičů taktéž.

Zároveň je potřeba u dětí nejen z rodin orientovaných na konflikt rozvíjet schopnosti zvládnání nepříznivých životních situací tak, aby před negativními emocemi neutíkaly do online prostředí, ale čelily jim v reálném světě.

V dalších výzkumech by bylo vhodné zjišťovat míru prevalence závislostního chování na internetu na větším vzorku respondentů. Jelikož se tímto fenoménem zabývají studie napříč celým světem, nebála bych se uvažovat o zařazení nějakého screeningového nástroje i do mezinárodních studií, což by značně zjednodušilo porovnávání získaných výsledků.

V rámci zjišťování souvislostí mezi závislostním chováním na internetu a rodinným prostředím si myslím, že by bylo vhodné se v dalších výzkumech více zaměřit na osoby rodičů, kdy například ŠRP je možné použít jak při práci s jednotlivci, tak s celou rodinou.

Vzhledem k nízkému počtu potencionálně závislých a ohrožených dívek v mém výzkumném souboru by bylo vhodné jich v dalších studiích zajistit dostatečné množství, aby se zjistilo, zda skutečně znaky závislostního chování na internetu vykazují více chlapci než dívky, a aby popřípadě nedocházelo k tomu, že dívky budou během prevence opomíjeny. Zároveň by bylo vhodné zjišťovat, zda opravdu existují aplikace s větším závislostním potenciálem u chlapců a u dívek.

V konečném součtu praktická část této bakalářské práce potvrzuje výsledky mnoha výzkumů, totiž že existuje souvislost mezi závislostním chováním na internetu u dětí a jejich rodinným prostředím. Za nejdůležitější poznatky této práce považuji určení míry prevalence závislostního chování na internetu, která byla 11,0 % (z toho se v 82,2 % případů jednalo o chlapce), a především klasifikování tří nejčastěji se vyskytujících typů rodin u jedinců vykazujících znaky závislostního chování na internetu: rodina orientovaná na nezávislost (32,1 %), na vzájemnou podporu (28,6 %) a na konflikt (28,6 %). Důležité je také zjištění, že v těchto rodinách není kladen velký důraz na kontrolu, je zde nízká míra soudržnosti a expresivnosti.

Použitá literatura

- American Psychiatric Association (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5®). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing. Retrieved from https://books.google.cz/books?id=-jivBAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Anderson, E. L., Steen, E., & Stavropoulos, V. (2016). Internet use and Problematic Internet Use: a systematic review of longitudinal research trends in adolescence and emergent adulthood. *International Journal of Adolescence and Youth*, 22(4), 430-454. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/02673843.2016.1227716>
- Andreassen, C. S. (2015). Online Social Network Site Addiction: A Comprehensive Review. *Current Addiction Reports*, 2(2), 175–184. Retrieved from <https://link.springer.com/article/10.1007/s40429-015-0056-9>
- Artemis, T., Janikian, M., Schoenmakers, T. M., Tzavela, E.C., Ólafsson, K., Wójcik, S., Macarie, G. F., Tzavara, Ch., & Richardson, C. (2014). Internet Addictive Behavior in Adolescence: A Cross-Sectional Study in Seven European Countries. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 17(8). Retrieved from <https://www.liebertpub.com/doi/full/10.1089/cyber.2013.0382>
- Benkovič, J. (2007). Novodobé nelátkové závislosti. *Psychiatrie pro praxi*, 8(6), 250–253. Retrieved from https://www.psychiatriepropraxi.cz/artkey/psy-200706-0003_Novodobe_nelatkove_zavislosti.php
- Blinka, L. (2014). Nadměrné užívání internetu a závislost na internetu. In A. Ševčíková (ed.), *Děti a dospívající online* (s. 37-53). Havlíčkův Brod: Grada Publishing.
- Blinka, L. (2015a). Nadměrné užívání online sociálních sítí. In Blinka, L. (ed.), *Online závislosti* (s. 179–191). Havlíčkův Brod: Grada Publishing.
- Blinka, L. (2015b). Závislost na hraní online her. In L. Blinka (ed.), *Online závislosti* (s. 111–130). Havlíčkův Brod: Grada Publishing.

- Blinka, L., & Ševčíková, A. (2014). Rodičovská mediace používání internetu u dětí. In A. Ševčíková (ed.), *Děti a dospívající online* (s. 161-174). Havlíčkův Brod: Grada Publishing.
- Český statistický úřad (2018). Informační společnost v číslech – 2018. Retrieved from <https://www.czso.cz/csu/czso/informacni-spolecnost-v-cislech>
- Duffková, J. (2005). Životní způsob / styl a jeho variantnost (Malé zamyšlení nad tím, co všechno se může skrývat pod označením „alternativní životní styl“). In A. Fazik & M. Matějů (ed.), *Aktuální problémy životního stylu: sborník referátů a příspěvků ze semináře sekce Sociologie integrálního zkoumání člověka a sekce Sociologie kultury a volného času*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta pro Masarykovu českou sociologickou společnost při AV ČR. Retrieved from http://www.janaduff.estranky.cz/clanky/sociologie-zivotniho-stylu/Duffkova_zivotni_zpusob_styl_variantnost.html
- Dunovský, J. (1986). *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum zdravotnické nakladatelství.
- Dunovský, J., & Eggers, H. (1989). *Sociální pediatrie*. Praha: Avicenum.
- Emmerová, I. (2010). Faktory vzniku drogových závislostí. In B. Kraus & J. Hroncová (ed.), *Sociální patologie* (s. 91–98). Hradec Králové: Gaudeamus.
- Gezgin, D. M., Kaplan Akilli, G. (2016). Investigation of High School Student's Internet Addiction in The Light of Various Variables. *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, 12 (3), 917-931. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/264240>
- Grant, J.E., Potenza, M. N., Weinstein, A., & Gorelick, D. A. (2010). Introduction to behavioral addictions. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 36(5), 233–241. Retrieved from https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3164585/?escaped_fragment=po=8.33333

- Greeff, A. P. (2000). Characteristics of Families That Function Well. *Journal of Family Issues*, 21(8), 948-962. Retrieved from <https://www.researchgate.net/profile/Abraham-Greeff/publication/240704919-Characteristics-of-Families-That-Function-Well/links/56aa2ae108ae7f592f0f2386/Characteristics-of-Families-That-Function-Well.pdf>
- Griffiths, M. (2005). A 'components' model of addiction within a biopsychosocial framework. *Journal of substance use*, 10(4), 191–197. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/232089655-A-Components-Model-of-Addiction-within-a-Biopsychosocial-Framework>
- Griffiths, M. D. (2012). Facebook Addiction: Concerns, Criticism, and Recommendations – a Response to Andreassen and Colleagues. *Psychological Reports*, 110(2), 518–520. Retrieved from http://irep.ntu.ac.uk/id/eprint/5408/1/Griffiths_3178.pdf
- Griffiths, M. D. (2013). Social Networking Addiction: Emerging Themes and Issues. *Journal of Addiction Research & Therapy*, 4(5). Retrieved from <http://irep.ntu.ac.uk/id/eprint/25994/1/221567-PubSub2932-Griffiths.pdf>
- Hajný, M. (2003). Rodinné faktory vzniku a rozvoje závislosti. In K. Kalina & J. Radimecký (ed.), *Drogy a drogové závislosti 1: Mezioborový přístup* (s. 140-144). Praha: Úřad vlády ČR. Retrieved from <https://www.drogy-info.cz/publikace/navykove-latky/monografie/drogy-a-drogove-zavislosti-kalina-a-kol/>
- Hargašová, H., & Kollárik, T. (1986). *Škála rodinného prostredia*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy.
- Helus, Z. (2007). *Sociální psychologie pro pedagogy*. Havlíčkův Brod: Grada Publishing.
- Chng, G. S., Li, D., Liao, A. K. & Khoo, A. (2015). Moderating Effects of the Family Environment for Parental. *Cyberpsychology, Behavior, And Social Networking*, 18(1). Retrieved from <https://www.liebertpub.com/doi/abs/10.1089/cyber.2014.0368>

- Chomynová, P., Csémy, L., & Mravčík, V. (2016). Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2015. *Zaostřeno*, 5, 1-16. Retrieved from https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32196/734/zaostreno_2016-05_v03.pdf
- Kabasakal, Z. (2015). Life satisfaction and family functions as-predictors of problematic Internet use in university students. *Computers in Human Behavior*, 53, 294-304. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0747563215300303>
- Kawabe, K., Horiuchi, F., Yasunori, O. & Ueno, S. (2016). Internet addiction: Prevalence and relation with mental states in adolescents. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 70(9), 405-412. Retrieved from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/pcn.12402>
- Kim, H.-J., Min, J.-Y., Min, K.-B., Lee, T.-J., & Yoo, S. (2018). Relationship among family environment, self-control, friendship quality, and adolescents' smartphone addiction in South Korea: Findings from nationwide data. *PLoS ONE*, 13(2). Retrieved from <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0190896>
- King, D., Delfabro, P., & Griffiths, M. (2010). The Role of Structural Characteristics in Problem Video Game Playing: A Review. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 4(1). Retrieved from <https://cyberpsychology.eu/article/view/4229/3272>
- Kraus, B. (2014). *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál.
- Kumar, S., Prasad, N., Raj, Z., Abraham, A., Vinayak, M., Balu, A. & Narayanankutty (2015). Internet Addiction and Substance Use Disorders in Adolescent Students- A Cross Sectional Study. *Journal of International Medicine and Dentistry*, 2(3), 172-179. Retrieved from https://www.jimd.in/uploaded/volumes/internet_and_substance_abuse.pdf
- Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M., & Gentile, D. A. (2015). The Internet Gaming Disorder Scale. *Psychological Assessment*, 27(2), 567-582. Retrieved from https://www.pattivalkenburg.nl/images/artikelen_pdf/2015_Lemmens_Valkenburg_Gentile_InternetGamingDisorderScale-PsychologicalAssessment2015.pdf

- Licehammerová, Š. (2015). Online hazardní hraní. In L. Blinka (ed.), *Online závislosti* (s. 155-178). Havlíčkův Brod: Grada Publishing.
- Lin, M.-P., Wu, J. Y.-W., You, J., Hu, W.-H., & Yen, Ch.-F. (2018). Prevalence of internet addiction and its risk and protective factors in a representative sample of senior high school students in Taiwan. *Journal of Adolescence*, 62, 38-46. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0140197117301793>
- Lobo, D. S., & Kennedy, J. L. (2006). The genetics of gambling and behavioral addictions. *CNS spectrums*, 11(12), 931-939. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/6653492_The_Genetics_of_Gambling_and_Behavioral_Addictions
- Matějček, Z. (1992). *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., Rous, Z., Kiššová, L., Kozák, J., Nechanská, B., Vlach, T., Černíková, T., Fidesová, H., Jurystová, L., & Vopravil, J. (2016). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2015*[Annual Report on Drug Situation 2015–Czech Republic]. Praha: Úřad vlády České republiky. Retrieved from https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32232/780/VZ_2015_fin_web_vc-opr-tab-3-1_v04.pdf
- Pavlát, J. (2011). Dlouhodobé následky rozvodu pro děti. *Česká a slovenská psychiatrie*, 107(5), 297–300. Retrieved from <http://www.cspsychiatr.cz/detail.php?stat=739>
- Sobotková, I. (2007). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál.
- Střelec, S. (1992). *Kapitoly z rodinné výchovy: pro střední školy*. Praha: Fortuna.
- Střelec, S. (1998). Rodina jako výchovné prostředí. In J. Maňák, J. Prokop & J. Solfronk (ed.), *Kapitoly ze sociální pedagogiky a psychologie: příspěvek ke vzdělávání učitelů* (s. 53–10). Brno: Paido.
- Ševčíková, A. (2014). Úvod. In A. Ševčíková (ed.), *Děti a dospívající online* (s. 9-18). Havlíčkův Brod: Grada Publishing.
- Škařupová, K. (2015). Jednání jako droga. In L. Blinka (ed.), *Online závislosti* (s. 21–38). Havlíčkův Brod: Grada Publishing.

- Šmahel, D., Helsper, E., Green, L., Kalmus, V., Blinka, L., & Ólafsson, K. (2012). Excessive internet use among European children. EU Kids Online, London. Retrieved from [http: /
/eprints.lse.ac.uk / 47344 / 1 / Excessive %20internet %20use.pdf](http://eprints.lse.ac.uk/47344/1/Excessive%20internet%20use.pdf)
- Šmahel, D., Vondráčková, P., Blinka, L., & Godoy-Etcheverry, S. (2009). Comparing Addictive Behavior on the Internet in the Czech Republic, Chile and Sweden. In G. Cardoso, A. Chcong & J. Cole (ed.), *World Wide Internet: Changing Societies, Economies and Cultures* (s. 544-579). University of Macau: Tipografia Futat. Retrieved from [https: /
/ www.researchgate.net / publication / 261107115 Comparing Addictive Beh
avior on the Internet in the Czech Republic Chile and Sweden](https://www.researchgate.net/publication/261107115_Comparing_Addictive_Behavior_on_the_Internet_in_the_Czech_Republic_Chile_and_Sweden)
- Šubrtová, E. (2012). *Závislostní chování na internetu v souvislosti se zkušenostmi s návykovými látkami u dětí základních škol v Libereckém kraji* (bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze). Retrieved from [https: /
/ is.cuni.cz / webapps / zzp / detail / 120340 /](https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/120340/)
- Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR (2018). 10. revize: MKN-10: Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů. Retrieved from [https: / / www.uzis.cz / cz / mkn / index.html](https://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html)
- Vacek, J., & Vondráčková, P. (2014). Behaviorální závislosti: klasifikace, fenomenologie, prevalence a terapie. *Česká a slovenská psychiatrie*, 110(3), 144–150. Retrieved from [http: / / www.cspsychiatr.cz / detail.php?stat=960](http://www.cspsychiatr.cz/detail.php?stat=960)
- Vágnerová, M. (2005). *Základy psychologie*. Praha: Karolinum.
- Valcke, M., Bonte, S., Wewer, B. D., & Rots, I. (2010). Internet parenting styles and the impact on Internet use of primary school children. *Computers & Education*, 55(2), 454-464. Retrieved from [https: /
/ www.sciencedirect.com / science / article / pii / S0360131510000436](https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360131510000436)
- Van den Eijnden, R. J. J.M., Spijkerman, R., Vermulst, A., van Rooij, T. J., & Engels, R. C. M. (2009). Compulsive Internet Use Among Adolescents: Bidirectional Parent–Child Relationships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(1), 77-89. Retrieved from [https: /
/ link.springer.com / article / 10.1007 / s10802-009-9347-8](https://link.springer.com/article/10.1007/s10802-009-9347-8)
- Van der Aa, N., Overbeek, G., Engels, R. C. M. E., Scholte, R. H. J., Meerkerk, G.-J.,

- & Van den Eijnden, R. J. J. M. (2008). Daily and Compulsive Internet Use and Well-Being in Adolescence: A Diathesis-Stress Model Based on Big Five Personality Traits. *Journal of youth and adolescence*, 38(1), 765-776. Retrieved from <https://www.semanticscholar.org/paper/Daily-and-compulsive-internet-use-and-well-being-in-Aa-Overbeek/9890ff8405f80042605040015fcdbe8139592c83>
- Vondráčková Holcnerová, P., Vacek, J., & Košatecká, Z. (2009). Závislostní chování na internetu a jeho léčba. *Česká a slovenská psychiatrie*, 105, 281-289. Retrieved from http://www.cspychiatr.cz/download/CSP_2009_6_281_289.pdf
 - Vondráčková, P. (2015). Modely vzniku a vývoje závislosti na internetu. *Adiktologie*, 15(3), 252–262. Retrieved from <http://casopis.adiktologie.cz/public/magazine/download-file/515?name=vondrackova.pdf>
 - Vondráčková, P., Vacek, J., & Svobodová, K. (2014). Charakteristika uživatelů online svépomocného programu pro osoby se závislostním chováním na internetu: projevy, motivace, negativní důsledky a přínosy jeho omezení. *Adiktologie*, (14)1, 66–78. Retrieved from http://casopis.adiktologie.cz/public/magazine/download-file/66?name=2014_01_Vondrackova Charakteristika+uzivatelu.pdf
 - Wang H, Zhou X, Lu C, Wu J, Deng X, Deng, X. & Hong, L. (2011). Problematic Internet Use in High School Students in Guangdong Province, China. *PLoS ONE*, 6(5). Retrieved from <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0019660>
 - Weinstein, A., Feder, L. C., Rosenberg, K. P., & Dannon, P. (2014). Internet addiction disorder: overview and controversies. In K. P. Rosenberg, & L. C. Feder (ed.), *Behavioral addictions: Criteria, evidence and treatment* (s. 99–117). USA, San Diego: Elsevier. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Aviv_Weinstein4/publication/262640702_Internet_addiction_criteria_evidence_and_treatment/links/549534140cf2ec1337582f52/Internet-addiction-criteria-evidence-and-treatment.pdf

- World Health Organization (2018). International List of Causes of Death: ICD-11. Retrieved from <http://www.who.int/classifications/icd/en/>
- Wu, C. S. T., Wong, H. T., Yu, K. F., Fok, K. W., Yeung, S. M., Lam, Ch. H., & Liu, K. M. (2016). Parenting approaches, family functionality, and internet addiction among Hong Kong adolescents. *BMC Pediatrics*, 16:130. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4991114/>
- Wu, X.-S., Zhang, Z.-H., Zhao, F., Wang, W.-J., Li, Y.-F., Bi, L., Qian, Z.-Z., Lu, S.-S., Feng, F., Hu, C.-Y., Gong, F.-F., & Sun, Y.-H. (2016). Prevalence of Internet addiction and its association with social support and other related factors among adolescents in China. *Journal of Adolescence*, 52, 103-111. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/306373720> Prevalence of Internet addiction and its association with social support and other related factors among adolescents in China
- Young, K. S., (2010). Clinical Assessment of Internet-Addicted Clients. In K. S. Young & C. Nabuco de Abreu (ed.), *Internet Addiction: A Handbook and Guide to Evaluation and Treatment* (s. 19-34). New Jersey: John Wiley & Sons.

Seznam tabulek

TABULKA Č. 1 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	25
TABULKA Č. 2 PREVALENCE ZÁVISLOSTNÍHO CHOVÁNÍ NA INTERNETU V SOUVISLOSTI S POHLAVÍM	32
TABULKA Č. 3 ZISK BODŮ NA ŠKÁLE ZÁVISLOSTI NA INTERNETU DLE POHLAVÍ.....	33
TABULKA Č. 4 ZASTOUPENÍ ROZVEDENÝCH A NEROZVEDENÝCH RODIČŮ MEZI ŽÁKY V JEDNOTLIVÝCH SLEDOVANÝCH KATEGORIÍCH ZÁVISLOSTNÍHO CHOVÁNÍ NA INTERNETU	34
TABULKA Č. 5 NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ MATKY A ZÁVISLOSTNÍ CHOVÁNÍ NA INTERNETU U DĚTÍ	35
TABULKA Č. 6 NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ OTCE A ZÁVISLOSTNÍ CHOVÁNÍ NA INTERNETU U DĚTÍ	36
TABULKA Č. 7 ZÁVISLOSTNÍ CHOVÁNÍ NA INTERNETU A TYP RODINY DLE ŠRP (ČERVENĚ JSOU VYZNAČENY NEJČASTĚJI SE VYSKYTUJÍCÍ TYPY RODIN U JEDINCŮ POTENCIONÁLNĚ ZÁVISLÝCH / OHROŽENÝCH ZÁVISLOSTNÍM CHOVÁNÍM NA INTERNETU)	38
TABULKA Č. 8 CELOŽIVOTNÍ PREVALENCE ZKUŠENOSTÍ S VYBRANÝMI NÁVYKOVÝMI LÁTKAMI VE SKUPINĚ POTENCIONÁLNĚ ZÁVISLÝCH / OHROŽENÝCH RESPONDENTŮ A JEDINCŮ BEZ ZJIŠTĚNÉHO RIZIKA ZÁVISLOSTNÍHO CHOVÁNÍ NA INTERNETU.....	39

Seznam grafů

GRAF Č. 1 ZASTOUPENÍ CHLAPCŮ A DÍVEK VE SKUPINĚ OHROŽENÝCH ZÁVISLOSTNÍM CHOVÁNÍM NA INTERNETU.....	32
GRAF Č. 2 ZASTOUPENÍ CHLAPCŮ A DÍVEK VE SKUPINĚ POTENCIONÁLNĚ ZÁVISLÝCH NA INTERNETU	32
GRAF Č. 3 ZASTOUPENÍ ROZVEDENÝCH A NEROZVEDENÝCH RODIČŮ VE SKUPINĚ JEDINCŮ POTENCIONÁLNĚ ZÁVISLÝCH / OHROŽENÝCH ZÁVISLOSTNÍM CHOVÁNÍM NA INTERNETU.....	34
GRAF Č. 4 ZASTOUPENÍ MATEK PODLE NEJVYŠŠÍHO DOSAŽENÉHO VZDĚLÁNÍ VE SKUPINĚ POTENCIONÁLNĚ ZÁVISLÝCH / OHROŽENÝCH RESPONDENTŮ.....	36
GRAF Č. 5 ZASTOUPENÍ OTCŮ PODLE NEJVYŠŠÍHO DOSAŽENÉHO VZDĚLÁNÍ VE SKUPINĚ POTENCIONÁLNĚ ZÁVISLÝCH / OHROŽENÝCH RESPONDENTŮ.....	37
GRAF Č. 6 ZASTOUPENÍ JEDNOTLIVÝCH TYPŮ RODIN VE SKUPINĚ POTENCIONÁLNĚ ZÁVISLÝCH / OHROŽENÝCH RESPONDENTŮ A JEDINCŮ BEZ URČENÉHO RIZIKA ZÁVISLOSTNÍHO CHOVÁNÍ NA INTERNETU.....	38
GRAF Č. 7 CELOŽIVOTNÍ PREVALENCE KONZUMACE ALKOHOLU, TABÁKOVÝCH VÝROBKŮ A KONOPNÝCH DROG VE SKUPINĚ POTENCIONÁLNĚ ZÁVISLÝCH / OHROŽENÝCH RESPONDENTŮ A JEDINCŮ BEZ ZJIŠTĚNÉHO RIZIKA ZÁVISLOSTNÍHO CHOVÁNÍ NA INTERNETU	40